

A SZAKSZERVEZKEDÉS ELMÉLETE ÉS IRÁNYA.

Szélesebb látókörű szociológusok még a gazdasági haladás terén elül járó országokban is felpanaszolják, hogy az intelligencia megértés és az érdekeltség minden tudata nélkül nézi a munkásszakszervezetet, jóllehet a munkásmozgalommal ma már mindenütt számolni kell s ezt a mozgalmat éppen — és szinte kizáróan — a szakszervezet hordozza. Még a közgazdaságtan művelői sem szentelnek valami nagy figyelmet a szakszervezetnek. Amíg a kartellek, trösztök, sőt örvendetes módon a szövetszervezetek is jeles vizsgálókra találnak, addig a szakszervezet könyvészetében alig akad más monográfia, mint propaganda-irat, többnyire szocialista teoretikusok és párt emberek tollából. Semmi különös sincs tehát abban, ha látnunk kell, hogy általában milyen tévesen ítélik meg a szakszervezeti kérdést nálunk, ahol — mellőzve több más súlyos okot — a nyugati államokhoz képest maga a szakszervezkedés is újkeletű.

Azóta, hogy kormányunk tagjai ismételtelen bejelentették egy szakszervezeti törvény előkészítését, a kérdés több-kevesebb intenzitással előtérbe került, de az ezzel kapcsolatos megnyilatkozások, különösen a sajtóban, csak fenti megállapításunkat igazolják. A kommentárok zöme például védelmet sürget a kormánytól az ellen, hogy a szakszervezetek „beszólhassanak“ a munkabérek megállapításába, a túlórák díjazásába és a munkaközvetítésbe. Az ilyen kívánságok — mint tanulmányunkban meg fogjuk világitani — a szakszervezet lényegének teljes meg nem értésén alapulnak s minthogy a lapok valamelyest mégis az olvasók közvéleményét próbálják kifejezni, sajnálatosan mutatják azt az individualista társadalomszemléletet, amelytől nálunk szerencsésebb nemzetek már megszabadultak s amely a keresztény szociáletika elveivel is szöges ellentétben van.

Értelmiségünknek a szakszervezetekkel szemben felvett magartását, amelyet a bolsevizmus bukását követő gondolkodásbeli

reakció csak *kiélezett*, kétségkívül nagy mértékben azzal magyarázhatjuk, hogy a szakszervezeti mozgalomban a szocialista párt visz irányító szerepet. Ez így is van. Európa szervezett munkásai közül a legutolsó, 1926. évre szóló statisztika szerint közel tizenhárommillió tartozott az amsterdami szociáldemokrata internacionáléhoz s ezzel szemben alig hárommillió az utrechti keresztényszocialista internacionáléhoz. Hazánkban azonban más az arány. A szociáldemokrata szakszervezetek 126.260 főnyi létszámával szemben áll 1924. évi kimutatás szerint 115.359 szervezett keresztényszocialista munkás s ha ebből le is vonjuk az állami, közüzemi és vasúti alkalmazottak 38.549 főre rúgó számát, a fennmaradó 76.810 keresztényszocialista beszervezett munkás a szociáldemokratákhoz viszonyítva még mindig tekintélyes tábor képvisel. Ha már most közvéleményünk mégsem lát mást a szakszervezetekben, mint a marxizmus rohamcsapatait, ebből az a következtetés vonható le, hogy keresztényszocialista szakszervezeteink nem élnek önálló, cselekvő életet, hanem működésük negatív anti-szociáldemokráciában merül ki. Ez a tény, amelynek igen mélyenrejlő okai vannak, annál sajnálatosabb, mert a keresztényszocialista munkásmozgalomnál nem a szám, hanem a belső vitalitás a fontos: ennek kell lennie a kovásznak, amely kierjeszti az egészséges fejlődést és lerepeszti a munkásmozgalomról a marxizmus halott ideológiájának burkát. Tanulmányunk főcélja éppen ennek a folyamatnak vázolója, úgy, amint az a világháború befejezése óta a külföldön megfigyelhető. Szeretnők kimutatni, hogy helytelen volna a szakszervezetet, mint társadalmi közületet, annak magyarországi arca után megítélni. A mi szociáldemokráciánk munkája különben is ebben a vonatkozásban valójában csak 1904-ben indult meg s minthogy alig jutott levegőhöz, elmaradt a fejlődéstől.

A szakszervezkedés azonban mellett, hogy a mai individualista kapitalizmus korában a munkásság felemelkedésének egyedüli eszköze, a társadalom rendi szervezkedésének kikéneszerítője, az a pillér, amelyen az új állam és az új gazdasági rendszer felépül. Éppen ez a szerepe, amelyet Olaszországban és Spanyolországban — bizonyos szempontból idevehetjük Oroszországot is — valósít meg, adja meg neki azt a fontosságát, amelynek értékelése és hasznosítása elől rövidebb vagy hosszabb időn belül, de egyetlen nemzet sem térhet ki. A politika és szociál-

politika feladata tehát nem az, hogy a szakszervezetet önmagában véve ellenségként kezelje, hanem hogy rásegítse az egészséges fejlődés útjára és megkönnyítse hivatása betöltését.

I.

A hivatási szervezet.

Elemi igazság, hogy az ember természetétől fogva társas lény. Minden tény, amely az ember társas ösztönének alkalmat ad a cselekvésre, szükségszerűen és tudatosan érzett kényszer nélkül egyéni csoportokat létesít. Azokból az állandó tényekből, aminő például a földrajzi szomszédság, a vérvérségi, a hit és a foglalkozás azonossága, mindenütt előáll a megfelelő csoportosulás: a község, a család, az egyház és a hivatási rend.¹ Nem merítettük ki ezzel a természetes társulásokat, de ezek a főbbek. Minthogy ezek a társulások az emberi természetből fakadnak, az államnak sincs joga felbontásukra. De nemcsak joga, hanem *hatalma sincs hozzá*, mert ezek a társulások az erőszakos beavatkozás következtében sem múlnak ki, hanem ilyen, vagy olyan formában ismét újjászülhetnek. Ha nem élhetnek a törvénynek megfelelően, szükségszerűen élnek a törvény ellenére.

Az állam a keresztény bölcelet szerint *nem öncél, hanem csak eszköz*. Létoka az, hogy a lehető legnagyobb mértékben biztosítsa minden tagjának az anyagi és erkölcsi előnyök maximumát, vagyis szociális intézményekkel és intézkedésekkel lehetővé tegye az általános jólétet. Ennek a közjónak érdekében, bármennyire is ellentétesnek lássák egyéni érdekeiket, az államtagnak rendi és osztálykülönbség nélkül együtt kell dolgozniok, szem előtt tartva az igazságosság és szeretet parancsait. Csak így érhető el az egyén és az egyének által az egész társadalom boldogulása.

Az igazságosság érvényesülésére azonban, különösen az anyagi javak elosztása terén, nem elegendő az érvényességéről való belső

¹ A terminológia nálunk meglehetősen ingadozó. A magunk részéről *Concha Győző* álláspontját fogadjuk el (Politika, Bp. 1895. I. 143—146. 1.) s egyazon értelemben fogjuk használni a „rend”, a „hivatás” és a „foglalkozás” szokat. Tekintve a foglalkozás erkölcsi vonatkozásait, leghelyesebb a „hivatás” szó, de nem mindig ezzel fogunk élni, mert mint *Concha* megjegyzi, („Van-e magyar társadalom?” c. cikkében, Társadalomtudomány, VII. évf. 1927. 161. 1.) „iparos, földműves stb. hivatásról ma még korai lenne beszélni; szociális érzékletlenségünk ehhez igen erős”.

meggyőződés. Nem elegendő, mert ez a meggyőződés a legtöbb emberben nem él elevenen, sőt egész korszakok vannak, amikor a „*justitia socialis*“ fogalmától egyenesen elvitatnak minden tartalmat. Gazdasági téren különben is a szerzés ösztöne uralkodik s ez önző ösztön. A gazdaságilag gyengébbek csak egy módon védekezhetnek: az egyesüléssel. Minthogy pedig a gazdasági állapot, legalább is a javak szerezhetésének feltételeit illetően, a foglalkozás szerint váltakozik, a tömörülés is a hivatások szerint történik. *Az azonos foglalkozásúak ilyen egyesülése éppúgy a természet-jogra támaszkodik, mint a család.* Ugyanazon a címen, mert célja lehetővé tenni, hogy az egyén a legkedvezőbb feltételek mellett megvalósítsa a teljes emberi életet, csak nem ugyanabban a fokban, mert a család a természeti adottság egyenes következménye, míg a hivatási szervezet, bár megfelel az ember természetes hajlamának és szükségleteinek, az emberi akaratnak köszöni létét.² Az emellett felvonultatható érveket négy csoportra oszthatjuk:

1. Tény, hogy a dolgozók a történelmi idők kezdetétől társas kötelékben álltak egymással. Mint *egyetemes érvényű szükséglet* nyilatkozott meg ez a társulási törekvés. Csak pár szóval érintjük, hogy a klasszikus Görögországban megvolt például az „*orgeon*“, amely a hellenisztikus korban valósággal hivatási érdekeket védő szindikátussá alakult. A régi Rómában ott találjuk a mesteremberek kollégiumait, amelyeknek eleinte vallási céljuk volt, de később a kereskedelem és ipar fejlődésével működésüket gazdasági térre tolják át. Bizáncban a X. században még tökéletesebb testületek alakulnak, amelyek szabályalkotó és büntető hatalommal vannak felruházva. A középkori keresztény céheket mindenki ismeri.

2. Az államnak ugyan a közjót kell munkálnia, de nem foglalkozhatik az egyénnel, csak általános módon. Az egyéneknek *szükségük van szervezetre*, amely közvetlenül és közelről érinti őket s olyan részletkérdésekben nyújt nekik segítséget, amelyekben az állam nem szokott intézkedni.

² Lásd p. u.: *L. Garriguet*: Question sociale, Paris, 1922. 220, 1.; *Manuel de Sociologie*, Paris, 1924. 335. 1. — *M. S. Gillet*: Conscience chrétienne et justice sociale, Paris, 1922. 317—361. 1. — *A. Belliot*: Manuel de Sociologie catholique, Paris, 564—596. 1. — *José Llovera*: Sociologia Cristiana, Barcelona, 1921. 166—168. 1. — *XIII. Leó* szerint a magánközületeknek a létezési jogot maga a természet adta és az állam azért alakult, hogy védje a természetjogot. Éppen ezért olyan állam, amely megtiltaná a magántársulásokat, önmagát támadná, miután minden társulás, állami, vagy magán, eredetét ugyanabból az elvből, az ember Mrtas természetéből meríti. (Commentaire pratique de l'Encyclique Rerum Novarum, Paris, Spes, 1927, 154, L)

3. Minden embernek joga van megvédeni érdekeit és biztosítani a maga részére a normális élet feltételeit. A munkavállalónak joga van megfelelő bérhez, ahhoz, hogy ne kötelezzék az erejét meghaladó teljesítményre, hogy szabadon teljesíthesse családi, polgári és vallási kötelességeit, hogy megbecsüljék benne az emberi méltóságot s ne tegyék rabszolgává azzal a szerződéssel, amelyet munkaadójával köt. A társulás adhatja meg neki egyedül az erőt ezeknek a jogoknak biztosítására, tehát *a társulás számára a legfőbb jog.*

4. A fejlődés és haladás elve egyetemes törvény lévén, a munkásnak jogában van olyan *távolabbi előnyökért* is küzdenie, amelyek nem követelnek erkölcstelen, megengedhetetlen és a közjával ellentétes eszközöket.

Helytelen volna tehát, ha a foglalkozási szervezet jogosultságát, mint bizonyos oldalról történik, kizáróan a gazdasági liberalizmus visszaéléseivel próbálnók igazolni. Az nem vitatható, hogy a liberalizmus igazságtalanságaival szemben a legszentebb jogokban, az emberi személyiség méltóságában sértett munkások teremtették meg a szindikátust, de hangsúlyozottan rá kell mutatnunk, hogy a szindikátus létoka nem az osztályban, hanem a *rendiségben* gyökerezik. A szakszervezeti mozgalom kimondottan rendi mozgalom.³ Célja az, hogy részesítse a munkást a kultúra vívmányaiiban, tehát olyan bért és munkafeltételeket szerezzen számára, ami azt lehetővé teszi. A szervezett munkás ki akar jutni a proletariátusból, személyiségét akarja felemelni. Harc ez a mozgalom, mert hiszen a munkást meg kell szabadítani mindattól, ami távol tartja a magasabb közösségek szellemi értékeiben való részesedéstől, de nem osztályharc, mert ez materiális értékekben merül ki s a munkást éppen abból a legeredetibb sajátjából vetközteti ki, amely az embernek személyiséget ad: a hivatásából.

Marx és Lassalle felismerte azt az igazságot, hogy az osztályharc tanának és gyakorlásának terjedését legjobban, ha nem egyedül, a hivatási tudat veszedelmezteti. *A hivatási gondolat és az osztályharc kizárja egymást.* A hivatási gondolat magva az, hogy az ember valamilyen közösség szolgálatában és érdekében funkciót végez, amelyet, bármilyen szerény legyen az, nélkülözhetetlennek tart. Ez a felfogás egyrészt magával hozza a munkanemek rang-

³ Prof. Th. Brauer: Krisis der Gewerkschaften, Jena, 1924. 2. kiadás, 18—19. 1.

különbségének helyes értékelését,⁴ másrészt az egyént az egész társadalom hasznos és felelősséget viselő alkotó elemének tekinti. Azoknak tehát, akik a közjó valósítása végett résztvesznek a társadalom fentartásában, *ugyanaz a szociális értékük.*⁵ A liberalizmus és a marxizmus ebben a kérdésben egymással ellentétes tévedést képvisel. Az előző tisztán az egyéni értékek különbözőségére építette rendszerét s nem vette figyelembe a szociális érték azonosságát, az utóbbi pedig szemet hunyt az egyéni értékek és állapotbeli feltételek egyenlőtlensége felett. Nem csoda, ha a bolsevik Oroszország és a liberális államok egyaránt ellenszenvvel nézik a foglalkozási szervezeteket, amelyekben a hivatási gondolat ölt testet.

A mondottakból nyilvánvaló, hogy a foglalkozási szervezet nem az osztályharc eszköze, hanem célja először *tagjainak érdeke*, azaz olyan erkölcsi és anyagi előnyök elérése, amelyeket az elszigetelten álló egyének nem szerezhetnek meg, másodsor a *foglalkozás általános érdeke*, végül a *társadalom közös java*. Ha veszedelmezteti a társadalom közös javát, az előző két érdeket, tagjainak és a foglalkozásnak *érdekét* sem biztosíthatja. A hivatási eszméből következik, hogy a foglalkozási szervezetnél lehetetlen elválasztani a gazdasági jelleget az erkölcsi jellegtől. Bármennyire is elsőrendű feladata, hogy tagjai hivatásbeli érdekeit megvédje, nem vonatkoztathatja el magát, ellenségesen meg éppen nem állhat szemben a társadalomnak gazdasági, szellemi és erkölcsi érdekeivel.

A foglalkozás az a kötelék, amely bennünket mindazokhoz hozzáfűz, akik a gazdasági életben ugyanazt a munkát végzik, mint mi, vagy akik a munkamegosztás elve alapján a miénktől eltérő tevékenységet fejtenek ki, de együtt dolgoznak velünk *ugyanazon* eredményért.⁶ Annak ellenére tehát, hogy a feladatok különböznek és főképen hogy a termelés eredményében való részesedés aránya más és más, a foglalkozás mégis olyan érdekeket ölel fel, amelyek egyformán érintik a közös célú termelésben résztvevőket. Valamennyinek *közös* az érdeke abban, hogy a termelési ág virá-

⁴ Ezt a problémát éppen a marxizmussal kapcsolatban világítja meg Dékány István: „A marxista osztályelmélet bírálatához.” Társadalomtudomány, VII. évf. 1927. 389--402. 1.

⁵ Gillet: Conscience, 320. 1.

⁶ A meghatározásban E. Duthoit lillei professzort követjük. („Pour l'unité dans la profession“, Revue des Jeunes, Paris, 1921 nov. 10.)

gozzék s meghozza mindazokat a gyümölcsöket, amelyek az adott körülmények között egyáltalán lehetségesek. De *ellentétes* érdekek is megnyilvánulnak ugyanabban a foglalkozásban. Elsősorban a munkabér meghatározása állítja szembe a munkásokat a vállalkozóval. Magukban az ekként kialakuló csoportokban is merülnek fel ellentétes érdekek. A munkaadók egymással versenyeznek, de versenyeznek egymással a munkások is. A csoportoknak szindikátusba való kijegecedése éppen arra irányul, hogy kiegyenlítse ezeket a csoport kebelében adódó érdekellentéteket. Egyik oldalon a munkaadók lépnek kartellbe, hogy kiküszöböljék a versenyt, a másik oldalon a munkások gátolják meg, hogy valamelyikük alacsonyabb bérért, vagy kedvezőtlenebb munkafeltételek mellett álljon a foglalkozás szolgálatába. Amíg azonban a csoportérdekek ilyen módon képviselőhöz jutottak, addig magának a foglalkozásnak érdekei nem nyertek intézményes védelmet az ellentétes csoportérdekkel szemben. A termelési rend eddig a foglalkozás általános érdekeinek hordozását, a termelési eszközök tökéletesítését, új áru piacok keresését kizáróan a munkaadók feladatává tette s így e munkások szindikátusainak csak az a szerep maradt, hogy kizáróan a munkabérrel és a munkafeltételek megjavításával foglalkozzanak, vagyis éppen azokkal a kérdésekkel, amelyek a foglalkozás egységét megbontják.

Ez a helyzet, nem tekintve az etnikai elveket, gazdasági szempontból is károsnak bizonyult és, mondhatni, törvényesíti azt az osztályharcos jelleget, amelyet a marxizmus adott a munkásság túlnyomó többségét magába záró szociáldemokrata szakszervezeteknek. A hivatási tudat erősödésével és a társadalmi ismeretek terjedésével, de különösen a gazdasági fejlődés nyomán mindinkább általánosodik azonban az a belátás, hogy *meg kell teremteni a foglalkozás egységét*, a tőke és a munka szerves együttműködését. Nagy változást tételez fel ez természetesen úgy a munkaadók, mint a munkavállalók lelkületében, de a jelek már örvendetesen arra mutatnak, hogy az egy szakmában dolgozók érdekközösségének tudata utat tör magának.

II.

A szindikális törvényhozás.

Abból az elgondolásból, amelyet a foglalkozási szervezetre vonatkozóan kifejtettünk, szükségszerűen következik az a tétel, hogy az államhatalomnak, mint ahogy a többi természetes társulást, a foglalkozási szervezetet sem szabad gyengítenie, hanem éppen ellenkezően, annak gyámolítására és — a mai konkrét helyzetre gondolva — annak egészséges irányba való terelésére kell törekednie. Már csak abból az egyszerű okból is, mert *az állam nem tudja helyettesíteni a természetes társulásokat*. Az állam nem illetékes mindenre, különösen nem a demoliberális állam, amely a nagyokat mondó szónokoké. Ahelyett, hogy minden akarjon lenni, éppen arra kell iparkodnia, hogy lerázzon magáról minél több funkciót, amelyeknek gyakorlására ott vannak a természetes közületek. Az állam társadalmakból áll, tehát nem ezek kiirtása, hanem ezek egymásmellettségének és együttműködésének szabályozása a feladata. Az erőket kiegyenlíteni, harmóniába hozni és egyesíteni: ez a keresztény bölcsélet szerint az állam fő hivatása.

A keresztény államkoncepciót a francia forradalom temette el egy időre s bár a feltámadás jelei a társadalmi élet minden viszonylatában észlelhetők, nagyjában még mindig a francia forradalom eszméi uralkodnak. Különösen azokban az országokban és vezetőrétegekben, amelyek konzervatívnak mondják magukat. Egészen természetes, hogy ez a forradalmi ideológia, amikor még doktriner tisztaságában érvényesült, esküdt ellensége volt mindannak, ami a rendiségre emlékeztetett, s így ellensége volt a foglalkozási szervezetnek is. Az 1791. évi Chapelier-törvény, amely „prétendus interêts communs des travailleurs“-ról beszélt, feloszlatta a korporációkat s eltörölte a koalíciós jogot. A napóleoni Code pénál 414. és 415. cikkelye egyenesen bűncselekménynek minősítette a hivatási érdekekért való tömörülést, aminek nagy hatása lett egész Európa törvényhozására, sőt nyomában még az Egyesült Államok bíróságai is összeesküvésnek tekintették a szervezkedést. A munkaszabadság elvének jegyében történt ez, pedig következtében a munkásosztályra egyoldalúan hátrányos helyzet állt elő, mert hiszen, mint Adam Smith rámutatott, a munkaadó már önmagában „koalíció.“ Lacordaire híres mondása szerint „az erős és a gyenge,

gozzék s meghozza mindazokat a gyümölcsöket, amelyek az adott körülmények között egyáltalán lehetségesek. De *ellentétes* érdekek is megnyilvánulnak ugyanabban a foglalkozásban. Elsősorban a munkabér meghatározása állítja szembe a munkásokat a vállalkozóval. Magukban az ekként kialakuló csoportokban is merülnek fel ellentétes érdekek. A munkaadók egymással versenyeznek, de versenyeznek egymással a munkások is. A csoportoknak szindikátusba való kijegecedése éppen arra irányul, hogy kiegyenlítse ezeket a csoport kebelében adódó érdekellentéteket. Egyik oldalon a munkaadók lépnek kartellbe, hogy kiküszöböljék a versenyt, a másik oldalon a munkások gátolják meg, hogy valamelyikük alacsonyabb bérért, vagy kedvezőtlenebb munkafeltételek mellett álljon a foglalkozás szolgálatába. Amíg azonban a csoportérdekek ilyen módon képviselőhöz jutottak, addig magának a foglalkozásnak érdekei nem nyertek intézményes védelmet az ellentétes csoportérdekkel szemben. A termelési rend eddig a foglalkozás általános érdekeinek hordozását, a termelési eszközök tökéletesítését, új áru piacok keresését kizáróan a munkaadók feladatává tette s így e munkások szindikátusainak csak az a szerep maradt, hogy kizáróan a munkabérrel és a munkafeltételek megjavításával foglalkozzanak, vagyis éppen azokkal a kérdésekkel, amelyek a foglalkozás egységét megbontják.

Ez ta helyzet, nem tekintve az etnikai elveket, gazdasági szempontból is károsnak bizonyult és, mondhatni, törvényesíti azt az osztályharcos jelleget, amelyet a marxizmus adott a munkásság túlnyomó többségét magába záró szociáldemokrata szakszervezeteknek. A hivatási tudat erősödésével és a társadalmi ismeretek terjedésével, de különösen a gazdasági fejlődés nyomán mindinkább általánosodik azonban az a belátás, hogy *meg kell teremteni a foglalkozás egységét*, a tőke és a munka szerves együttműködését. Nagy változást *tételez* fel ez természetesen úgy a munkaadók, mint a munkavállalók lelkületében, de a jelek már örvendetesen arra mutatnak, hogy az egy szakmában dolgozók érdekközösségének tudata utat tör magának.

II.

A szindikális törvényhozás.

Abból az elgondolásból, amelyet a foglalkozási szervezetre vonatkozóan kifejtettünk, szükségszerűen következik az a tétel, hogy az államhatalomnak, mint ahogy a többi természetes társulást, a foglalkozási szervezetet sem szabad gyengítenie, hanem éppen ellenkezően, annak gyámolítására és — a mai konkrét helyzetre gondolva — annak egészséges irányba való terelésére kell törekednie. Már csak abból az egyszerű okból is, mert *az állam nem tudja helyettesíteni a természetes társulásokat*. Az állam nem illetékes mindenre, különösen nem a demoliberalis állam, amely a nagyokat mondó szónokoké. Ahelyett, hogy minden akarjon lenni, éppen arra kell iparkodnia, hogy lerázzon magáról minél több funkciót, amelyeknek gyakorlására ott vannak a természetes közületek. Az állam társadalmakból áll, tehát nem ezek kiirtása, hanem ezek egymásmellettségének és együttműködésének szabályozása a feladata. Az erőket kiegyenlíteni, harmóniába hozni és egyeíteni: ez a keresztény bölcsélet szerint az állam fő hivatása.

A keresztény államkoncepciót a francia forradalom temette el egyidőre s bár a feltámadás jelei a társadalmi élet minden viszonylatában észlelhetők, nagyjában még mindig a francia forradalom eszméi uralkodnak. Különösen azokban az országokban és vezetőrétegekben, amelyek konzervatívnak mondják magukat. Egészen természetes, hogy ez a forradalmi ideológia, amikor még doktriner tisztaságában érvényesült, esküdt ellensége volt mindannak, ami a rendiségre emlékeztetett, s így ellensége volt a foglalkozási szervezetnek is. Az 1791. évi Chapelier-törvény, amely „prétendus interêts communs des travailleurs“-ról beszélt, feloszlatta a korporációkat s eltörölte a koalíciós jogot. A napóleoni Code pénál 414. és 415. cikkelye egyenesen bűncselekménynek minősítette a hivatási érdekekért való tömörülést, aminek nagy hatása lett egész Európa törvényhozására, sőt nyomában még az Egyesült Államok bíróságai is összeesküvésnek tekintették a szervezkedést. A munkaszabadság elvének jegyében történt ez, pedig következtében a munkásosztályra egyoldalúan hátrányos helyzet állt elő, mert hiszen, mint Adam Smith rámutatott, a munkaadó már önmagában „koalíció.“ Lacordaire híres mondása szerint „az erős és a gyenge,

a gazdag és a szegény, az úr és a szolga között a szabadság az, ami elnyom és a törvény, ami felszabadít.⁴⁷

A kilátástalan és sivár körülmények nyomása alatt a törvény ellenére is össze-összeálltak tehát azok a páriák, akiket a korai XIX. század munkásoknak nevezett. A szocializmus, főként a marxizmus befolyására azután a munkások közmegegyezésévé vált, hogy *tartós javulást csak szilárd, maradandó társulások hozhatnak*. így született meg a szakszervezet, amelyet az államhatalom tüzzel-vassal elnyomni próbált. A liberális állam csak politikai téren ismerte el a társulási és egyletalkotási jogot, a hivatási téren megtagadta azt. Az individualizmus fejlődése azonban az elv szigorú alkalmazásával mégis elvezet a szindikális szabadság elismeréséhez. Ha ugyanis az államhatalom a szabadság nevében nem avatkozik bele a gazdasági életbe, akkor meg kell adnia a szabadságot a gazdasági tényezőknek, hogy azok maguk szabályozzák ügyeiket, amit pedig csak összefogás, társulás útján tehetnek meg. A munkaszabadság elve — az individualizmus ideológiájának megfelelően — jelenti a szabadságot a munkamegtagadásra s a nemdolgozásra is, ha tehát a gyár le akar állni, vagy egyszerre többen nem akarnak dolgozni, az államhatalom ennek sem állhatja útját. Ez a kizárási és a sztrájkjog elismerése. Ezt az eszmefejlődést megelőzték a tények, mert közben szindikátusok is alakultak, sztrájkok és kizáráások is napirenden voltak anélkül, hogy lett volna rá jogi alap. A koalíció tilalmát legelőször Anglia törölte 1824-ben, utolsóinak a cári Oroszország a XX. század elején. Mindez azonban csak negatívum s a szindikális törvényhozás jóformán csak a világháború óta kezd *pozitív* tartalomhoz jutni. A munkaadók és munkavállalók párhuzamosan folyó szervezkedése ugyanis már mindkét oldalon olyan hatalmas erőt képvisel, hogy ezzel a hatalommal szemben az állam nem szorítkozhatik pusztán negatívumokra.

A nemzetközi munkahivatal igazgatótanácsa 1924-ben elrendelte, hogy a hivatal összehasonlító tanulmányt végezzen tagállamok szerint a szindikális szabadságról. Az ankét eredményét összefoglaló jelentés 1927-re készült el s a múlt év közepén jelent meg nyomtatásban.⁸ Három csoportra osztva tárgyalja anyagát: 1. *a szakszervezet léjtoga*, 2. *a szakszervezet alakulása és felosz-*

⁷ Ch. Calippe: Les tendances sociales des catholiques libéraux. Paris, 1911. 8. 1.

⁸ La liberté syndicale. Genève, 1927. összesen 162. 1.

tása, 3. a szakszervezet cselekvési joga. Ebben a sorrendben fogjuk mi is kiemelni azokat a mozzanatokat, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a szakszervezkedés irányát megállapíthassuk.

1. A szindikátus létjogát ma már *valamennyi állam elismeri* akár hallgatólag, akár az egyesületi jog keretében, akár külön törvénnyel. Külön törvény van jelenleg Angliában, Ausztráliában, Brazilián, Lengyelországban és Németországban. Ezek a törvények általában azt fogadják el a szindikátusok céljának, hogy „javítsák tagjaik részére a munkafeltételeket és megvédjék érdekeiket“. A legtöbb állam kifejezetten megvédi törvényeivel a munkások *szervezkedési jogát* a munkaadókkal szemben. Nem szabad visszautasítani, fekete listára tenni vagy elbocsátani a munkást csak azért, mert tagja egy törvényesen működő szindikátusnak. Tilalmat és kártérítési kötelezettséget tartalmaz a német, francia, görög, svéd és brazilai, kártérítés mellett büntetést is kiró a cseh, belga, román és ausztráliai törvény. Részben kifejezetten, részben gyakorlatilag valamennyi állam védi a *nem-társulás szabadságát*.

2. A szakszervezet alapszabályainak jóváhagyása, amitől működésének megkezdése függ, egyes államokban a kormány diszkrecionális joga, de az országok túlnyomó többségében *a jóváhagyás nem tagadható meg*, ha az alapszabályok megfelelnek a törvénynek. Több állam törvényhozása határidőt ír elő a hatóság nyilatkozatára. Az államok egy részében — Belgium, Bulgária, Dánia, Spanyolország, Finnország, Franciaország, Norvégia, Románia, Svájc — a szindikátus feloszlását törvénytelen működés címén csak bírói ítélet rendelheti el, vagy ha a közigazgatás határoz, ennek döntését viheti a szindikátus bíróság elé.

A szervezkedési jogot ma már valamennyi állam megadja *a szabad értelmiségi pályákon* levőknek is, az ilyen tömörüléseket azonban csak Brazília, Franciaország, Olaszország, Románia és Spanyolország ismeri el szakszervezetnek. Tilalom, vagy bizonyos megszorítás áll fenn a közalkalmazottakra és közrendeltetésű üzemek munkásaira. De ezen a téren is van fejlődés. Franciaországban a közalkalmazottak szervezkedhetnek, csak nem szindikátusban, a közüzemi munkások pedig épp olyan elbírálás alá esnek, mint a magánüzemek munkásai. Svájc csak a sztrájkjog megvonásával tesz különbséget.

Szórványosan találunk már intézkedést abban az irányban is,

hogy a szakszervezeti tag *köteles alkalmazkodni a szabályzati előírásokhoz*, így Franciaországban kártérítésre ítéltető az, aki át-hágja a szakszervezeti fegyelmet. Olaszországban és Spanyolországban ez már természetszerű folyománya a korporációs rendszernek.

Amíg egyes államok kifejezetten csak azt engedik meg, hogy a szindikátus a saját tagjainak hivatási érdekeit képviselhesse, addig más országokban — Brazília, Németország, Franciaország, Lengyelország, Olaszország — a szindikátusnak joga van az *egész kategória* érdekében fellépni.

A törvényhozások tiltják általában a szakszervezet politikai tevékenységét, de igen nagy az ingadozás abban a tekintetben, hogy mi is a „politikai“ tevékenység. Angliában például csak azt értik rajta, hogy a szakszervezet pénzt fordít a parlamenti választásokra. Az új törvény el is rendeli, hogy a szakszervezet csak azoktól szedhet politikai célokra járulékot, akik erre írásban kifejezetten felhatalmazást adtak; előtte a helyzet az volt, hogy a szakszervezet egyszerű többségi határozattal kötelezhette ilyen járulék fizetésére a munkást, ha csak ez kifejezetten írásban nem tiltakozott a kivetés ellen.⁹ A német, osztrák, lengyel, cseh, észt, lett törvényhozás megengedi az olyan politikai akciót, amely a foglalkozási érdekek előmozdítását célozza,

3. A szindikátusok *jogi személyiségét*, mondhatni, mindenütt elismerik. Ebből folyik cselekvőképességük és jogi felelősségük is. Magán jogilag felelősek minden vagyonukkal Németországban, Belgiumban, Brazíliában és Franciaországban. Az olasz szindikátusok ebből a célból külön alapot kötelesek fenntartani. Az Egyesült-Államokban csak akkor tartoznak kártérítéssel, ha a tagok a szindikátus bátorítására vagy helyeslése mellett szegték meg a kollektív megállapodásokat. Büntetőjogilag rendesen csak az a fizikai személy felelős, aki a meg nem engedett cselekményt elkövette. Az új angol törvény, mint a sztrájkjognál fogjuk említeni, eltér ettől a szabálytól. A szindikátus felperes is lehet. Franciaországban még megbízás nélkül is felléphet bármely tagja nevében, ha beigazoltan általános foglalkozási érdekről van szó.

A mai gazdasági rendszerben a szindikátus fő feladata a *munkaviszály megoldása*, ami igen gyakran bérharccal jár. Éppen

⁹ Az 1927. július 29-én életbe lépett törvényre, amelyet a nemzetközi munkahivatal kiadványa természetszerűen nem tartalmazhat, forrásunk: „Retrachtungen zum englischen Streikgesetz“, Neue Zürcher Zeitung, 1928 február 21. és 22. sz.

ezért húzódot az annakidején az államhatalom a koalíciós jog megadásától. A sztrájkjogot Litvánia és a kötelező bíráskodást elrendelő Olaszország és Spanyolország kivételével ma már valamennyi állam elismeri, kifejezetten azonban egyedül Észtország. A sztrájknál felmerül az az elvi kérdés, hogy a sztrájk az egyének individuális cselekedete-e, vagy a szindikátusé, avagy a kettő együtt. A legtöbb állam törvényhozása hallgat erről a kérdéstről, de egyes országokban a munkás csak olyan sztrájkban vehet részt, amelyet a szindikátus rendelt el. Általánosan érvényes az a kötelezettség, hogy a sztrájk megkezdése előtt a békéltetés minden eszközét végig kell próbálni. Ha ez nem történt meg, akkor a sztrájk illegális. Általános jogszabály, hogy a sztrájk menetéért is *felelős* a szindikátus. Tekintve, hogy a törvényhozások a sztrájkjogot többnyire igen részletesen szabályozzák, itt csak az alapelvek leszögezésére szorítkozhattunk. Külön megemlítjük azonban az új angol sztrájk törvényt.

Ez illegálisnak minősít minden sztrájkot, ha a szakszervezeti vezeték nem adtak alkalmat a munkásoknak, hogy titkos szavazással foglaljanak állást a sztrájk ügyében. De ettől függetlenül minden olyan sztrájk is törvénytelen, amely nem a munkások érdekeinek biztosítására, hanem arra szolgál, hogy „közvetlenül, vagy közvetve és a közjó megkárosításával a kormányra nyomást gyakoroljon“. A szakszervezetek vezetői *büntetőjogi felelősséggel* tartoznak és törvénytelen sztrájk esetén pénzbüntetéssel, vagy három hónapig terjedő börtönbüntetéssel sújthatók. Az angol törvény tehát igen helyesen nem a munkások ellen fordul, hanem azok ellen, akik a munkásokat félrevezetik. Kimondja továbbá a törvény, hogy azt a munkást, aki megtagadja a törvénytelen sztrájkban való részvételt, semmiféle sérelem sem érheti.

A sztrájkjog terén egyedülálló különlegesség Magyarország, mert nálunk a szakszervezet sem nem provokálhat, sem nem támogathat sztrájkot.

A szindikátus a nyílt harcon kívül *békés* úton, a munkaadókkal való megállapodás révén is szolgálhatja a bérek emelését és a munkafeltételek javítását. Kollektív megállapodás létesítésére valamennyi állam törvényhozása módot nyújt, de ennek a módnak felhasználása természetesen attól függ, hogy az érdekeltek akarnak-e ilyen megállapodást kötni s akarják-e azt alkalmazni. Ennek előfeltétele, hogy a munkaadók és a munkások szindikátusai *kölcsönösen*

elismerjék egymást tárgyaló félnek. Ez magyarázza, hogy ezen a téren csak azokban az országokban van lényeges előhaladás, ahol a törvény egyeztetést és bíraskodást ír elő. Az egyeztető és bírás-¹⁰ kodó szervezetben ugyanis helyet kapnak a párhuzamos szindikátusok, tehát kénytelenek egymást érdekképviselőnek elismerni. Ebből a szempontból tökéletes a helyzet Olaszországban, Spanyolországban és Ausztráliában, ahol a törvény kötelezővé és megfélembbezhettelenné teszi a döntőbíraskodást, illetve annak ítéletét, valamint Németországban, ahol a kormány országos jelentőségű bérharcokban esetről-esetre elrendelheti a döntőbíraskodás kötelező voltát.¹⁰

A kollektív megállapodások általában azokra a munkafeltételekre terjednek ki, amelyeket a törvény nem szabályoz. Itt azután érdekes jogi probléma merül fel. Nevezetesen, ha a szindikátusok szerződést kötnek, akkor ez csak őket kötelezi s a tagok külön is egyezkedhetnek, ha viszont a szindikátusok mint a kategória képviselői kötnek megállapodást, akkor a szindikátus nem léphet fel, mint szerződő fél, a végrehajtásnál és az esetleges bírói eljárásnál. Ez a kollektív megállapodás nagy gyengesége, mert hiszen az egyén megváltoztathatja azt, amit a kollektivitás elhatározott. Ezen a gyengeségen úgy segítenek az előrehaladott törvényhozások, hogy „*normatív tartalmat*“ adnak a szindikátusok egymásközi szerződéseinek, így a holland, német, osztrák, finn, francia, olasz, svájci és chilei törvényhozás vagy feloldja, vagy megtiltja abban a kategóriában, amelyre kollektív szerződés áll fenn, az ennél hátrányosabb egyéni szerződés kötését. A kollektív megállapodás áthágása *anyagi kártérítést* von maga után Angliában, Németországban, Franciaországban, Hollandiában, Norvégiában, Svédországban, Dániában, Finnországban és az Egyesült-Államokban. Azonkívül Dánia, Finnország és Norvégia *pénzbüntetéssel* is sújtja a szerződésszegő szindikátust.

Az utolsó évtizedben, különösen a hadviselt országokban, de másutt is, részben a gyors és zavartalan termelés, részben a gazdasági talpraállás érdekében szükségesnek mutatkozott, hogy a termelőket, munkaadókat és vállalatokat közelebb hozzák egymáshoz, így jöttek létre az *üzemi tanácsok*, amelyeknek több-kevesebb befolyást biztosítottak a munkakonfliktusok elsimítására és az üzemvitel ellenőrzésébe. Ami a szakszervezet szerepét illeti, a legritkább eset, hogy a szindikátus mint ilyen közvetlenül szóhoz juthat az

¹⁰ Így történt az idén a vasipari konfliktusban.

üzemben. Így van például Ausztráliában, ahol a szakszervezet iparfelügyeletet végez. A helyzet rendesen az, hogy a szindikátus csak közvetve az üzemi tanács tagjainak választásánál folyhat be, vagy üzemi tanács nemlétében a bizalmi férfiak választásánál igyekszik jelöltjét elfogadtatni. Németországban azonban a szindikátus megbízottat küldhet az üzemi tanács értekezleteire.

A világ államai között ma már csak elvétve akad olyan, amely ne vonná be valamiképpen a szindikátusokat az *állami tevékenységbe*. Míg a kormányok régebben csak a munkaadókat konzultálták, addig ma a munkások szakszervezeteinek véleményét is meghallgatják. Finnországban a munkaügyi minisztériumnak két főtisztviselőjét a munkaadók, illetve a munkások szindikátusai delegálják. A kormány támogatására alakult gazdasági, vagy munkaügyi tanácsoknak — Belgium, Franciaország, Németország és Bulgária a szindikátusok által kijelölt tagjai vannak. Szakértőket küld a szindikátus Hollandiának, Csehországnak, Romániának, Svédországnak és Braziliának ilyen nemű állami szerveibe. Konzultatív munkáskamara van Ausztriában, Luxemburgban és Jugoszláviában. Az angol törvényhozásba közvetve folynak bele a szindikátusok ama szokás révén, hogy a parlament csak azokat a szociális ügyeket rendez, amelyeket a kollektív szerződések még nem öleltek fel. A szindikátusok résztvesznek a szociális törvények *alkalmazásában* is, vagy közvetve az említett gazdasági és munkaügyi tanácsok útján, vagy közvetlenül *azzal*, hogy panaszjoguk van a hatóságoknál Argentína, Brazília, Franciaország — vagy pedig részt vesznek az iparfelügyeletben, mint Ausztriában, Bulgáriában, Finnországban, Hollandiában és Svájcban. Több állam biztosítja a szindikátusok befolyását a munkaközvetítésnél, a szakoktatásban és a tanoncügyben.

A szindikátusok és az állam viszonyát részletesen szabályozta Oroszország, Olaszország és Spanyolország. A két utóbbi államban azonban már nem szindikátusokkal állunk szemben, hanem valódi *hivatási organizációval*, úgyhogy nem tartoznak fejtegetésünknek ebbe a részébe.

Nem véve tehát ide a szociális törvényhozásban élen járó két latin nemzetet, eklektikusán ekként összegezhetjük a szindikális mozgalom jelenleg maximális vívmányait: A szindikátusok létjoga vitán felül áll, a szindikátus képviselheti bizonyos esetekben a kategóriájába tartozók egészét akkor is, ha az illetők nem tagjai a

szindikátusnak. A kormány köteles elismerni a szindikátust s a felosztást csak bíróság mondhatja ki. A munkás csak akkor sztrájkolhat s a munkaadó csak akkor élhet kizárással, ha a szindikátus rendeli el. A szindikátus magánjogi és vezetői büntetőjogi felelőséggel tartoznak. Az egyén nem szerződhetik, ha a szindikátus kollektív szerződést kötött. A kollektív szerződés bírói védelemben, részesül. A szindikátus képviselője résztvesz az iparfelügyeletben, a szindikátus konzultatív úton belefolyik a törvényhozásba és résztvesz a szociális törvények végrehajtásában.

Ha ezeket a maximális eredményeket nézzük, akkor joggal vonhatjuk le azt a következtetést, hogy a törvényhozásban olyan fejlődés legalizálódik, amely a párhuzamos szindikátusokat a csoportérdek védelméen túlmenően *a foglalkozás organizálására, a hivatási szervezet megalkotására tereli.*

III.

Fordulat a szakszervezeti mozgalomban.

A fasizmus feltűnéséig három nagy iránya volt a munkásmozgalomnak: a *szociáldemokrata*, a *forradalmi szindikalista* és a *keresztényszociális*. Az első kettő a köztudatban eggyé olvadt, aminek volt is némi alapja, mert a doktrína kirívó különbsége ellenére a szociáldemokrata szakszervezetek az agitációban a forradalmi szindikalizmus jelszavait hangoztatták. A szervezett munkások túlnyomó többsége Marxot vallja mesterének, s így tanulmányunk szempontjából ezt az irányzatot kell elsősorban vizsgálnunk.

A szociáldemokrácia klasszikus hazájában, Németországban, meglepetésszerűen érte a szakszervezeteket az államhatalom összeomlása. A gazdasági katasztrófa is készületlenül találta őket. A tömeg szocializálásra vágyott. Felfogása szerint ennek immár semmiféle állhatta útját. A szakszervezetek vezetői kínos helyzetbe kerültek. Egész gondolkodásuk arra volt beállítva, hogy maga a gazdasági fejlődés fogja majd *szükségszerűen* a kezükbe juttatni a vezetést s most nem tudták hogy mit kezdjenek politikai hatalmukkal, amelyet nem támogatott a gazdasági felkészültség. Eddig csak a bérpolitikát ismerték s most rá kellett jönniök, hogy a gazdasági problémáknál nem annyira a tulajdonjog kérdése fontos, mint az *organizáció problémája*, amelyhez ők nem értenek. Éppen ezért még

Poroszországban sem mertek hozzányúlni a szocializáláshoz, jóllehet itt korlátlan urak voltak. Azt is tapasztalniok kellett, hogy hiába ott minden szervezkedés és bérpolitika, ahol nincs termelés. Ez magyarázza a szakszervezeteknek azt a döntését, hogy szocializálás helyett, amelynek végzetes voltát Oroszország példája mutatta, gyakorlati megoldást választanak és magukévá teszik a keresztény szakszervezetek javaslatát: a *munkaközösséget*.¹¹ A vállalkozókkal 1918 november 15-én kötött megállapodás szerint a munkások együttintézkedési joggal vették fel a termelést az üzemekben. Az üzemi tanács intézményének volt ez továbbépítése, amely a háború előtt fakultatíve működött, a háború alatt pedig a termelés folyamatosságának biztosítása végett kötelező lett. Az üzemi tanácsok azonban *csak szociálpolitikai* funkciót végeztek, hatáskörük mindössze a bérek és a munkafeltételek megállapítására vonatkozott, úgy hogy most a munkaközösségben minden felkészültség nélkül kaptak szerepet az üzemvezetésben és a termelési politika intézésében. A munkaközösség intézménye már ezért sem válhatott be. De meddővé tette már előre az a körülmény, hogy a vállalkozók csak a bolsevizmustól való félelmükben fogadták el a munkaközösséget s különösen az ő részükről hiányzott minden jóakarát.¹² A munkaközösség abban a pillanatban összeomlott, amint a szindikátusok, illetve a szociáldemokrata párt elvesztette döntő hatalmát a birodalomban.

Az állam a vállalkozók akaratától függetlenül maga is létesített úgynevezett *önkormányzati testületeket*, — Selbstverwaltungskörper — az országos szempontból legfontosabb három iparágban, a kálium-, a szén- és a vastermelésben. A munkaadók és munkavállalók részéről paritásos bizottságok alakultak a termelés irányítására. A gazdaságpolitikailag fel nem készült munkásdelegátusok itt is gyorsan háttérbe szorultak. Nemcsak a termelés irányításában, hanem még a bérek és munkafeltételek megállapításában is, mert a bérpolitika és árpolitika összekapcsolása miatt a magasabb képzettségű munkaadói delegátusok egyszerűen diktálták a munkabéreket és a munkafeltételeket.

A munkaközösségből és önkormányzati testületekből a birodalmi gazdasági tanácson kívül mindössze a *kollektív szerződés*

¹¹ Németországban *Stegerwald* volt az eszme szószólója. Lásd: *Th. Cassau: Die Gewerkschaftsbewegung, Ihre Soziologie und ihr Kampf.* Halberstadt, 1925. 35. 1.

¹² Ennek igazságát nem-szociálista oldalon is elismerik. Lásd: *Brauer* i. m. 13. 1.; *Prof. Götz Briefs: „Unternehmertum und Arbeiterfrage“*, Das Neue Reich, 1928, jan. 28. sz.

intézményesítését mentették meg a szakszervezetek. De inkább csak a formát, mert a kollektív szerződés tartalma hova-tovább a munkaadók diktátuma lett. A kollektív szerződés ugyanis a szembenálló szindikátusok erőviszonyait tükrözi vissza, már pedig alig pár évvel az összeomlás után a szakszervezetek tartalékai az infláció miatt megsemmisültek s így amíg azokat nem tudják pótolni, eredményes bérharcra sem gondolhatnak. Ugyanebből az okból le kellett mondaniok a szakszervezeteknek a nyolc órás munkanap fenntartásáról is, úgy hogy ma a német munkásoknak zöme heti negyvennyolc óránál többet dolgozik.

Mindezek a mozzanatok, amelyeket csak röviden jelöltünk meg *a gyakorlatban a marxizmus revízióját jelentik*. Egyrészt a szakszervezetek tagadták meg Marx programját, másrészt az események döntötték meg Marx *elméletét*. A szakszervezetek kénytelenek voltak a kíméletlen osztályharc helyett a munkaadókkal való együttműködést választani, ami — éppen mert egyelőre kudarccal járt, — *rávezette a munkanemek rangkülönbségének felismerésére, a bérpolitika helyett pedig gazdasági politikára kényszerítette őket*. A szakszervezetek mozgalma a szocialista gondolatvilágon épült fel, olyan gondolatvilágon, amelyet nem dolgoztak át a saját szempontjukból, hanem a napi szükséglet szerint adagolva a szocialista párttól kaptak. Most azután a háború utáni gazdasági életben kiderült, hogy az ortodox szocialista gondolkodás nem elégséges az új feladatokhoz, mert túl sokat remélt a gazdálkodás immanens törvényeitől és elvétette szem elől azt, hogy a gazdálkodást emberek irányítják. A revízió gyökere mindig meg volt a szakszervezetben, amely nem a holnapai álmok hajhászására, hanem a jelen munkájára alakult, de most éppen le kellett vonnia a következményeket a szocializmus hajótöréséből. Mint a szocialista Cassau helyesen mutat rá, a szakszervezeti mozgalom talán öntudatlanul *új tartalmat adott működésének: a gazdasági demokrácia megvalósítását*. Ma, úgymond, amikor nem éltető erő a szocialista gondolat s nincs meg a kilencvenes évek nagy gazdasági fellendülése sem, amely magától előre vinné a mozgalmat, a szakszervezetnek három feladata van: megteremteni a gazdálkodás eszményét, a szakszervezeti munka új elméletét és a szociálpolitika mellett ráterni a gazdaságpolitikára.¹³

A német szociáldemokrata párt maga sem zárkózhatott el bi-

¹³I. m. 344. 1.

zonyos revízió elől. *A klasszikusnak tartott erfurti programot előbb 1921-ben Görlitzben, majd 1925-ben Heidelbergben átdolgozta.* Ez az új program¹⁴ már nem az „elnyomorodott tömegről“ beszél, amely kétségbeesésében rombadönti a kapitalizmust, hanem „hatalmas, erős munkásmozgalomról“, amely „egyenjogú félként“ áll szemben a kapitalizmussal. Az „osztályharc“ szerényen, csak a párt balszárnyának megnyugtató végett foglal helyet a programban s a proletárok „hazátlanságáról“ sincs szó.¹⁵ „A szociáldemokrácia — úgymond — tudatában van ugyan a proletariátus nemzetközi szolidaritásának s kész is teljesíteni azokat a köteleességeket, amelyek ebből származnak, de ezek a köteleességek benső összefüggésben vannak azokkal a köteleességekkel, amelyek minden egyes ország szociáldemokráciáját saját népéhez fűzik.“

Angliában is figyelemreméltó események mentek végbe. Az angol szakszervezeti szövetség tagja az amsterdami internacionálnak, de a háború előtt egyáltalán nem volt marxista olyan értelemben, mint a német. Amíg a német Freie Gewerkschaft inkább az osztályharcot szolgálta, addig az angol Trade Union inkább a gazdasági szempontokra vetette a súlyt és a munkásokat, eleinte kizáróan a szakmunkásokat, kispolgári jólétbe iparkodott emelni. A különbség főoka az, hogy az angol munkásban a hivatási, a német munkásban pedig az osztálytudat élt erősebben. Angliában előbb is alakultak meg a szakszervezetek és a munkásság csak később került a szociáldemokráciának, mint politikai mozgalomnak befolyása alá, míg Németországban megfordítva: előbb lépett fel a szocialista párt és csak a gazdasági fejlődés során választódtak el a szakszervezetek.

A világháború után Angliában is gazdasági depresszió állt be, ami lehetlenné tette a termelési tényezők addigi jövedelmi standard jének fenntartását. A háború alatt nagy munkabérekhez

¹⁴ „Sozialistische Programmrevision“, Neue Zürcher Zeitung, 1925. szept. 13. szám.

¹⁵ Ez a fontos mozzanat annak tulajdonítható, hogy a háború óta a munkásság egyre nacionalistább lesz. Az orosz szovjet mutatja a legkirívóbb példát. Igazán nemzetközi csak a német szociáldemokrácia volt annakidején. [*Prof. H. Eibl*: „Das Ende der Internationale“, Reichspost, 1924. jan. 1.) — Az American Federation of Labour ismételt felszólításra sem csatlakozott az amsterdami internacionáléhoz s még az internacionálé ünnepségein vagy általános jellegű konferenciáin sem hajlandó képviseltetni magát. Magatartásának egyik főoka, hogy nem kívánja beengedni Amerikába az olcsóbb olasz és sárga munkásokat. Ebben a tekintetben teljes erővel támogatja a kormány bevándorlási politikáját. (*W. Morton Fullerton*: „Le nationalisme ouvrier. De Karl Marx a Samuel Gompertz“, La France libre, 1926 febr. 10. sz.)

szokott ifjúság nem akarta igényeit leszállítani és szinte forradalmi megmozdulással kiragadta a helyzettel megalkuvó öregebbek kezéből a szakszervezetek vezetését. Agitációjuk akkor érte el tetőpontját, amikor Mac-Donald kormánya lemondott és sikerült is nekik az 1924. évi hulli kongresszuson a szakszervezetek régi vezetőit félreállítani. A balra kanyarodás azután a folytonos szén-sztrájkban, majd 1926-ban az általános sztrájkban robbant ki.¹⁶ Az általános sztrájk tökéletes kudarccal járt s nemcsak a szakszervezetek vagyontát semmisítette meg, hanem sok olyan szociális vívmányt is, amelyeket előtte értek el. Ennek következtében, mint várható volt, súlyos válság állt be az egész mozgalomban. Az angol józanság azonban győzött. Megerősödött a jobbszárny s az egész mozgalom visszatért a szakszervezeti munka évtizedes hagyományaihoz.

*Az 1927. évi edinburghi kongresszus teljesen elfordult a marxizmustól.*¹⁷ Ezúttal történt először, hogy egyetlen szónok sem beszélt az osztályharcról. A kongresszus kimondta, hogy a szakszervezeteknek nem a proletariátus diktatúrája a céljuk, hanem a munkának egyenjogúsítása a termelésben. „Ezzel a kongresszussal kezdődik — mondotta Hicks¹⁸ — az alkotó szakszervezeti mozgalom korszaka. Olyan mozgalom ez, amely arra törekszik, hogy tagjait képessé tegye a vállalkozóval való együttműködésre. A szakszervezet feladata nem új harci módszerek kidolgozása, hanem azoknak az új eszközöknek a megtalálása, amelyek révén a munka a tőkével egyenlő tényezője lesz a termelésnek.“ A kongresszus határozata elő is írja, hogy a szakszervezetek olyan gyakorlati politikát kövessenek, amely a termelésben a munkásoknak befolyását és egyenjogúságát biztosítja. Az edinburghi kongresszusról még egy jellemző tény fel kell jegyeznünk. A szállítómunkások szervezetének vezetői rámutattak ugyanis, hogy a régi módszer egyik legnagyobb hibája *az ország közvéleményének negligálása volt*: A munkásnak joga van a lehető legmagasabb bérre, de ezt valóban meg is kell érdemelnie; az a mód, ahogy a szakszervezetek eddig küzdöttek, a közvéleményben mindig azt a gyanút ébresztette,

¹⁶ Lásd erre vonatkozó cikkünket: „A töke és a munka harca Angliában“, Magyar Kultúra, 1926 júniusi sz. 309—315. l.

¹⁷ *Georg Tugendhat*: „Die englischen Arbeiter gegen den Klassenkampf.“ Neue Freie Presse, 1927 szept. 26. sz.

¹⁸ Jellemző, hogy az amsterdami internacionálé ezek után az 1927 aug. 4-i párisi kongresszuson Purcellt kibuktatta és helyébe Anglia részéről Hickset választotta be 69 közül 59 szavazattal az internacionálé állandó irodájába!

hogy a bérköveteléssel politikai aspirációkat kívánnak kielégíteni; a szénstrájk nem azért végződött kudarccal, mert a bányászok ragaszkodtak régi béreikhez, hanem mert a vezetők azzal kérkedtek, hogy tekintet nélkül álláspontjuk gazdasági jogosultságára, céljukat politikai nyomással fogják elérni.

A marxizmus rövid pár év alatt lejárt magát Angliában s megint azok kerültek a munkásmozgalom élére, akik a mozgalom gazdasági céljait hangsúlyozták. Elsősorban Mac-Donald és Snowden. Az előbbi szerint az angol munkásmozgalomnak minden közösséget meg kell tagadnia az osztályharc politikájával. „A munkásoknak — úgymond — sohasem szabad feledniök, hogy ők valamennyien egy szociális egység tagjai s így *önmaguknak ártanak, ha azt a társadalmi testet roncsolják, amelyhez tartoznak.* A szakszervezetben tömörült munkások ebben a vonatkozásban ugyanazokat a korlátokat találják maguk előtt, mint a kapitalisták. Egyik sem használhat saját érdekének az egész társadalom kárára. Az igazi szocialista éppen ezért nagy aggodalommal szemléli azokat a bizonyos jelenségeket, amelyek a tőke és a munka között konfliktusra vezetnek. Meggyőződése, hogy ezek erkölcstelenek és gazdaságilag is szerencsétlenségre vezetnek. Csak akkor, ha a szellemi és testi munkás a tőle telhető legjobbat nyújtja a társadalomnak, csak akkor találja meg az emberi közösségben azt a rokonszenvet és támogatást, amely nélkül semmiféle munkásmozgalom sem érheti el célját.”¹⁹

Snowden álláspontja szintén az, hogy a szakszervezet gazdasági egyesülés, amely csak akkor élhet politikai hatalmával, ha ezen az úton a munkások életfeltételeit megjavíthatja. A szakszervezeteknek nem szabad politikai célért sztrájkolniok. De még „a gazdasági sztrájk is az értelem és a józan ész hiányát jelenti“, mert hiszen a szakszervezetek mindig a tárgyalásokkal és békéltetéssel érték el legnagyobb sikereiket. A gazdasági és társadalmi haladás lassú, de ennek a haladásnak tempóját a demokráciában levő intelligencia szabja meg. „*Semmiféle reformnak sincs igazi értéke, ha azt a nép többsége nem fogadja el.*“ A munkásoknak két hatalmas fegyverük van: a gazdasági szervezkedés és az általános választói jog. Ha ezt a két fegyvert a maga helyén értelme-

¹⁹ Socialism critical and constructive c, műve ismertetése során idézi a Reichspost 1924 szept. 19. sz. („Zweierlei Sozialismus“); ugyanígy „Britischer Sozialismus“, Neue Zürcher Zeitung, 1924 aug. 29. sz.

sen használják, akkor sok problémát megoldhatnak és sok szenvedéstől megszabadulhatnak.²⁰

A belga munkásmozgalom élén Vandervelde a háborús tapasztalatok alapján szintén revízió alá vette álláspontját s ismételten figyelmeztette a szakszervezeteket, hogy a gazdasági demokráciára való áttérés előbb óriási erőfeszítést követel a munkásoktól, mert meg kell teremteniök azokat az erkölcsi és szellemi feltételeket, amelyek lehetővé teszik a termelés irányításába való bevonásukat. Szakítani kell tehát az erőszak rendszeres használatával, amely részleges sikerek esetén sem tudja tartóssá tenni az eredményeket, s helyette *a munkásrend gazdasági és erkölcsi nevelésére kell áttérni.*²¹

Hasonló változást észlelhetünk a forradalmi szindikalizmusban, amelynek a francia szakszervezetek a hordozói. Jellemző erre Dubreuilnek, a Confederation Générale du Travail főtitkárának fejtegetése, amely a francia radikális párt által rendezett 1925. évi gazdaság- és szociálpolitikai kongresszuson hangzott el.²² A munkaadók részéről — úgymond — nem akarják észrevenni, hogy a munkásmozgalom mai stádiumában nem annyira a munkások anyagi feltételeinek megjavításáról, mint *inkább erkölcsi vívmányok* kiharcolásáról van szó. A szociálpolitikát és az üzemi jövedelemben való részesedést nem lehet ideális megoldásnak tekinteni, mert különösen az utóbbi a munkaadó atyai jóindulatának érzéséből fakad. Az üzemi részesedés, ha nem hozza magával az üzem viteleiben való felelősségteljes együttműködést, lealacsonyítja a modern munkás önértékét. Az a körülmény, hogy ezek a vállalatok sem mentesülnek a sztrájkoktól, bizonyítja a megoldás ilyen úton való keresésének meddőségét. „Mi, a munkások vezetői, nagyon jól tudjuk, hogy a legtöbb munkás alkalmatlan az üzem vezetésére, mert hiányzanak nála a pénzügyi, adminisztratív és technikai képességek és ismeretek. Hisszük azonban, hogy a munkások egy töredékének már most meg lehetne adni ezt a felelősségteljes pozíciót, mindenekelőtt a munkások szerződtetését és elbocsátását illetően.“ Majd ezeket fűzi hozzá Dubreuil: „Ha mi a nyereség igazságosabb megosztását követeljük, ez távolról sem jelenti azt, hogy mi nem

²⁰ „A politikai sztrájk — a munkásság romlása“ c. cikkében, Pesti Napló, 1927. júl. 23. sz.

²¹ Yvonne Dusser: „L'évolution du Marxisme“, La France libre, 1924. jún. 29. sz.

²² „Sozialpolitische Diskussionen“, Neue Zürcher Zeitung, 1925. aug. 25. sz.

tudunk, vagy nem akarunk különbséget tenni a képzetlen munkás, a szakmunkás, a mérnök és a vállalkozó teljesítménye között. Az „egalité du travail“ tételét az értelmes munkások már régen elvetették, mint gyermekes felfogást, de a tőkésék is láthatják, hogy szükségük van a mi jóindulatú együttműködésünkre és hogy a bérrendszer mai formája nem felel meg az igazságosságnak.“

A francia munkásmozgalomban beállott fordulat mélyebb természetét bizonyítja az amsterdami internacionálé múlt évi Parisban tartott kongresszusa is, ahol Jouhaux, a legnevesebb francia munkásvezér, rámutatott arra, (hogy a munkásságot csak kellő kiképzés után lehet belevonni az országok gazdasági és állami irányításába. Hangsúlyozta, hogy *a szakszervezetek nem lehetnek a szocialista párt rohamcsapatai*: „Mi, szakszervezetek, csak szociális és gazdasági kérdésekkel foglalkozunk, a politikumot átengedjük a pártnak. Azt hisszük, hogy ezzel sokkal jobban szolgáljuk a munkásság érdekeit, mintha belevetjük magunkat a politikai kérdésekbe, amelyek csak az erők szétforgácsolására vezetnek.“²³

A keresztény munkásmozgalom legújabb eseményeivel nem kell ezúttal foglalkoznunk, mert azokban az országokban, ahol valóban vannak keresztény szakszervezetek s nem csupán politikai célokból fentartott, de pórázon tartott ál-szakszervezetek, ott a mozgalom céltudatosan halad a keresztény szociálpolitika eszményei felé. Csak más filozófiai alapvetéssel, de ezen eszmények legfőbbjeit valósította meg a fasizmus, amely ilyenképpen nem igen dicsekedhetik doktrinális eredetiséggel, de viszont olyan vezérek vallhat magáénak, akik tudtak cselekedni a döntő pillanatban.

A mi szempontunkból az a legfontosabb, hogy a szocialista munkásmozgalomban megindult a tisztulási folyamat, amelynek realitásán a demagóg külszín sem változtat. A munkásvezérek belátták, hogy *a szocialisztikus állam- és társadalomeszme, úgy amint eddig képviselték, utópia*. Helyes magva azonban ennek a felfogásnak, hogy létre kell jönnie az igazi gazdasági demokráciának. Ez a demokrácia viszont lényege szerint össze van kötve *a hivatási közösség* megvalósításával.

Sombart azt írja egyik cikkében, hogy a társadalomtudomány

²³ „Vom internationalen Gewerkschaftskongress“, Neue Zürcher Zeitung, 1927 aug. 11. sz.

legsürgősebb feladata a szocializmus kritikájának elkészítése.²⁴ Hogy ennek szükségességét a szocialista táborban is érzik, azt mutatja a jeni „Die Tat“ című folyóirat köré csoportosuló szocialista teoretikusok munkája.²⁵ Alap gondolatuk, hogy a szocializmus nem öncél, hanemcsak eszköz a társadalom magasabbrendű megszervezésére s éppen ezért most új megalapozást és világnézeti mélységet akarnak neki adni. Beyer bízik abban, hogy „ami pusztán teória és forma lett, tehát a fejlődést nem ismeri el, vagy megmerevedett dogmába akarja szorítani, le fog hullni a megifjodott és halhatatlan szocializmusról.“ S Hendrik de Man már ki is mondja, hogy „a szocializmus nem az osztályharcot jelenti, nem a rombolást és utópisztikus ígéreteket, hanem *a kultúra meghódítását* a munkások által s ezzel a munkásoknak a proletariátusból való kiemelését.“

IV.

A korporáció.

A világ szindikális törvényhozását vizsgálva, arra a megállapításra jutottunk, hogy a párhuzamos szindikátusok világszerte közelednek ahhoz, hogy a foglalkozás szervezetei legyenek. A foglalkozási szervezethez ugyanis ismértve az autonómia, az, hogy a foglalkozási szervezet szabályalkotó hatalommal rendelkezik. Maga a szám nem pótolja ezt, mert ha be is következnek, hogy a párhuzamos szindikátusok a foglalkozás valamennyi tagját magukban foglalják, autonómia nélkül a hivatási ügyeket szabályozó törvények akkor is az államhatalomtól erednének, vagyis *legjobb esetben előállna a munka relatíve tökéletes szabályozása, de nem a hivatási organizmus.*

Pedig maguk a párhuzamos szindikátusok nem oldják meg sem a munka szabályozásának, sem az illető foglalkozás érdekének, sem a társadalom közjavanak problémáját. Ami a munka szabályozását illeti, elegendő, ha a legfőbb nehézségekre rámutatunk. Kikre kötelező a kollektív szerződés, amikor nem tudjuk, hogy sze-

²⁴ A berlini professzor itt nem a hibás tételek cáfolására gondol, hanem éppen ellenkezően, annak megállapítására, hogy mi bizonyult értékesnek a rendszerben. „Das leuchtende Mittelalter und die finstere Neuzeit“, Neue Freie Presse, 1924 dec. 25. sz.

²⁵ Neveesebbek: *Georg Beyer, Wilhelm Sturmfels, Eduard Heimann, Hendrik de Man, Walter Oschilewsky.* A Tat irányát ismerteti *Vidor Buchgraber*: „Neuer Sozialismus?“, Neuland, 1928. V. évf. jan. sz.

mély szerint kik tartoznak a foglalkozási kategóriába? A kollektív szerződést az államhatalom egyes országokban kötelezővé teheti a szindikátuson kívül levőkre is, de arra vonatkozóan semmi intézkedés nincs, hogy a munkaadók kötelesek elismerni a munkavállalók szindikátusait. Következésképpen arra sem kötelezik a munkaadókat, hogy kollektív szerződést kössenek. Így pedig *végegredményben az erőviszony dönt*, ami igazolja a bérharcot s azt a mentalitást, amelyet a forradalmi szindikalizmus képvisel. Az államok kénytelenek is elismerni a sztrájkjogot, amit azzal próbálnak ellensúlyozni, hogy tiltják a hatalmi és politikai sztrájkot. Ám különösen azoknál a szakszervezeteknél, amelyek bevallottan a bérrendszer megszüntetésére törekszenek, nem nehéz akármilyen sztrájkot politikai fontosságúnak és jellegűnek feltüntetni. A szindikális keretek között igazat kell adnunk annak a megállapításnak, hogy *a sztrájk problémájának végleges megoldását egyelőre nem lehet várni.*²⁶ De tovább menve, a szakszervezet lojális működése is meghiúsulhat azon a tényen, hogy a mai keretek között a szindikátus nem kényszerítheti rá tagjaira az általa helyesnek felismert szabályokat. A tagok elvégre bármikor kiléphetnek a szindikátusból. A legtöbb intézkedés tehát *nem hivatási, hanem közigazgatási alapon történik* s miután nincs fórum, amely valóban a foglalkozást képviselné, az államilag létesített konzultatív szervek tagjai igen gyakran csak önmagukat képviselik,

Mínthogy a bérharcnak és az elitmunkásságot tömörítő szakszervezeten kívül álló proletariátus nyomásának tág tere nyílik a mai törvényhozás mellett, *a termelés zavartalansága s a társadalom közjava nincs biztosítva. Ezt nem is kell fejtegetnünk.* De az egymással szemben álló szindikátusok a foglalkozás általános érdekét sem védik meg. Ma az a helyzet, hogy a termelés gondjai kizáróan a munkaadó vállaira zúdulnak, a szakszervezetek pedig tisztán a bérrrel és a munkafeltételekkel törődnek anélkül, hogy ennek során megértéssel viseltetnének a foglalkozás virágzása iránt. Együttes munka csak akkor támadhat, ha ez a helyzet megváltozik. A közös munkának azonban ebben az esetben is akadálya volna, — ha országos viszonylatban nézzük a dolgokat, — hogy a foglalkozás tényezői külön sem képeznek egységet. Amíg a munka-

²⁶ A nemzetközi munkahivatal információs bizottsága nyilatkozik ekként. (A szakszervezeti szabadság Magyarországon. A nemzetközi munkaügyi hivatal tájékoztató bizottsága által gyűjtött okmányok. Budapest, 1922. 8. 1.)

adók az egy Hollandiát kivéve, ahol a katolikus munkaadók külön szervezkedtek, mindenütt egy szövetségbe tömörültek, addig a munkások jórésze egyáltalán nincs megszervezve, másik része pedig megoszlik a különböző irányú szindikátusok között. *Összekötő szervre van tehát szükség* a munkaadók és munkavállalók között, amit már jóformán mindenütt felismertek. Az összekötő szerv jelenlegi típusa a paritásos vegyes bizottság, vagy üzemi tanács, de ez csak a bér és a munkafeltételek szabályozásával törődik, itt is csak kisebb foglalkozási egységekre szorítkozva. A gazdaságpolitikai kérdések nem tartoznak hatáskörébe, holott a foglalkozás egységét csak az összekötő szerv hatáskörének ilyen értelmű kibővítésével lehetne megteremteni.

Mindezek a nehézségek egyaránt sürgetik a mélyreható reformot: a hivatás organizációját. Elsősorban *a foglalkozási ág keretének meghatározására* kell gondolnunk, ami a foglalkozási regiszterbe való kötelező felvétel útján történék, épp úgy, mint ahogy az anyakönyv tartalmazza minden állampolgár státusát.²⁷ Enélkül a keret nélkül lehetetlen valódi képviselőt biztosítani a foglalkozási ágaknak. Másodszor *saját hatóság kell*, amely vezeti és ellenőrzi a hivatási rend ügyeit, képviseli azt a hatóságoknál, kidolgozza a szakmai szabályokat, ellenőrzi a szabályok végrehajtását, értelmezi, a helyi körülményeknek megfelelően módosítja azokat s megoldja a csoportok közt felmerülő konfliktusokat.

Ez a hivatási organizáció a korporáció. Több elmélet van ezeknek felállítására vonatkozóan²⁸ s eklektikus eljárással a következő eszményt tűzhetjük ki:

A hivatási szervezet magában foglalja a munkaadókat és a munkásokat. A szorosan vett kézműipar, vagyis a kistermelés, ugyanabban a csoportban tömöríti a munkaadókat és a munkásokat. Ezek között ugyanis nincs mélyreható különbség, mert a munkaadó tegnap még munkás volt s a munkás holnap már munkaadó lesz. A nagyiparban azonban a bérrendszer következtében akkora az antagonizmus, hogy két részre kell őket osztani. A hivatási regiszterbe felvettek a területi beosztás szerint *paritásos bizottságot* vá-

²⁷ Ilyen regiszter még akkor is hasznos, ha a korporációs rendszer nem épült ki. A legtöbb állam p. u. kötelező regisztrálást ír elő a tengerészek részére. A francia kamarában Gailhard-Bancel 1922-ben indítványozta a foglalkozási keretek meghatározását. (*A. Debray*: „L'organisation professionnelle.“ *Les Annales de la Jeunesse*, 1927 ápr. 25. sz.)

²⁸ Lásd: *M. Defourny* prof.: *Vers la réorganisation corporative*, Louvain, 1926, 143—204. 1.

lasztanak, vagyis olyan bizottságot, amelyben a munkaadók és a munkások egyenlő számban szerepelnek. Több szociálpolitikus a szindikátusban látja a választótestületet, de miután a paritásos bizottságnak nem hatalmi szerveket, hanem a foglalkozás érdekeit kell megtestesítenie, szerintünk helyesebb, ha a választás a szindikátusokon kívül történik. A rokonszakmák paritásos bizottságai vegyes bizottságot választanak, amely a rokonszakmák közt való együttműködést biztosítja. A területek szerint megalakult paritásos bizottságok *országos bizottságot* választanak a paritás elvének megfelelően s ez az országos bizottság kötelező erővel szabályozza az illető foglalkozási ág ügyeit: a kollektív szerződéseket, a hivatási szabályzatot, a bértarifát és a munkafeltételeket. A helyi és az országos bizottság közé az államterület kiterjedéséhez mérten közbenső bizottságokat is lehet iktatni. Az egész építmény betetőzője az országos bizottságok által választott *paritásos tanács*, a hivatási parlament, vagy munkaszénátus. Ez dolgozná ki az egész termelésre vonatkozó szabályokat s ez bíraskodnék végrehajtó hatalommal és végső fokban akár az egyes bizottságok kebelében, akár a bizottságok között felmerült konfliktusban. Az országos bizottság a korporáció. A bizottságok élén az állam által kinevezett egyének állnak. A helyi vagy közbenső paritásos bizottságok a státútumban megszabott bizonyos autonómiával bírnának arra, hogy a korporáció rendelkezéseit a helyi viszonyokhoz adaptálják.

Ennek a rendszernek erkölcsi, szociális és gazdasági téren egyaránt, de az állam szempontjából is megbecsülhetetlen előnyei vannak s a fejlődés is olyannak látszik, hogy nem térhetünk ki előle.

A munka szabályozását az arra legilletékesebbek — mert a foglalkozásban benne élők — végeznék. A szabályozás idomulna minden termelési ág sajátosságaihoz és a helyi viszonyokhoz. A szabályok megtartására minden egyén lelkiismeretben is kötelezve érezné magát. A rendszer magával hordja a munkaadók és munkások lojális együttműködését. Az osztályharc eltűnnék s helyette a foglalkozási ág érdeke, közvetve pedig a nemzet közjáva uralkodnék. Feléledne ugyanis az a mesterségesen elnyomott tudat, hogy a munkásnak és a munkaadónak egyaránt érdeke a szakma virágzása s ezzel helyreállna a szükséges és természetes szolidaritás a termelés tényezői között. Amíg a paritásos bizottságokban a munkaadók és munkások éppen a bizottság feladatából kifolyóan mégis

csak szemben állanak egymással, addig a vegyes bizottságokban ez a szakadék eltűnik s éppen ezért a vegyes bizottság létrehozhatja azokat az intézményeket, vagy bekapcsolódhatik azoknak az intézményeknek irányításába, amelyekben nem az osztálytudat, hanem a hivatási öntudat lel tápot. Ilyen a munkásbiztosítás, a szakoktatás, a tanoncügy, a kulturális és szórakozási intézmények.

Ebben az elmélet szerint helyes elgondolásban nincs semmi utópia és valóban, ebbe az irányba tereli az emberiséget a gazdaságpolitika változása, a munkásosztály feltörekvése s nem utolsó sorban azok a szociálpolitikai elvek, amelyek az értelmiséget kezdik áthatni.

A világháborút követő idők magukkal hozták a *kapitalizmus hanyatlását*, azt az összezsugorodási folyamatot, amely a gazdasági törvények hatása alatt egyre intenzívebb lesz.²⁹ A mezőgazdasági országok industrializálódnak, a gyarmatterületek önállósítják magukat s ezzel folyton csökkennek a kiviteli lehetőségek. De nemcsak ez a körülmény, hanem a népesedés szaporodása is megköveteli a termelés koncentrációját, a *racionalizálást*. Amit az erkölcsi elvek nem tudtak elérni, azt a gazdasági fejlődés maga kényszeríti ki: a profitgazdálkodás helyett a szükségletgazdálkodást.³⁰ A termelést maholnap minden ágban a tényleges szükséglethez kell mérni. A termelésnek ez a szocializálódása a magánérdek helyett a közösség érdekét tolja előtérbe s *a termelés nem öncél, hanem a társadalmi élet funkciója lesz*. A munkaadóknak épp úgy korlátot kell találniuk a közösségi eszmében, mint a munkásoknak. Ez a szellem azonban csak akkor érvényesülhet, ha a gazdálkodás *új jogi szabályozást* nyer, mert a kapitalisztikus és a hivatási gazdaságfelfogás homlokegyenest ellenkezik egymással.

Ez a nézet tört magának utat a múlt év októberében Bécsben tartott nemzetközi szociálpolitikai kongresszuson is, amikor azt fejtegették, hogy a racionalizált üzemben a munkás és technikus megértő együttműködésére lesz szükség.³¹ Hasonlóan foglalt állást a szociáldemokrata internacionálé múlt évi párisi kongresszusa, amelyen a racionalizálás végrehajtását a párhuzamos szindikátusok

²⁹ J. Messner: „Der Ausgang des Kapitalismus“, Das Neue Reich, 1928 ápr. 21. sz.

³⁰ Lásd p. u.: Nell-Breuning: „Zur Frage der gottgewollten Wirtschaftsordnung“, D. N. R. 1924 okt. 4. sz. — Prof. Th. Brauer: „Katfaolischer Staats- und Wirtschaftsgeist“, D. N. R. 1925 nov. 1., 7., 14., 21. sz.

³¹ „Internationale Vereinigung für sozialen Fortschritt“, Neue Zürcher Zeitung, 1927 okt. 9. és 10. sz.

feladatának jelentették ki.³² Michel, a frankfurti Akademie der Arbeit vezetője szintén arra a következtetésre jut, hogy *a szociális kérdést nem a hagyományos szociálpolitika, hanem a gazdaságpolitika oldja meg* s ezért olyan termelési rend létesítését kívánja, amelybe a termelési tényezők felelősségvállaló szervezetként és egyenjogúan folynak bele.³³ Ezeknek a feltételeknek tesz eleget a korporációs rendszer, amelynek legfontosabb gyökereit már most megtaláljuk.

Ha azt az utat nézzük, amely egy ilyen mélyreható reformhoz vezet, négy fontos mozzanat ragadja meg figyelmünket: 1. *a hivatási öntudat mélyülése*, 2. *annak felismerése, hogy a munkavállalók érdeke megegyezik a termelés érdekével*; 3. *a kollektív szerződés*; 4. *az üzemi tanács és a munkaközösség*.

1. A munkásság nyomasztó helyzete folytonos bérharcra ösztönzi a szakszervezetet, a hivatási elv azonban keresi a munkaadóval való megegyezést és kerüli mindazt, ami az üzem menetét zavarhatja. Ez a hivatási öntudat érvényesült a háború elvesztését követő felfordulásban a német szakszervezeteknél s ez szabja meg úgy itt, mint Angliában és Franciaországban a szakszervezetek működését. A hivatási öntudat mélyülése látható abban a folyamatban is, amely a szakszervezeteket világszerte a korporatív kiképződés felé tereli, jöllehet az ortodox marxizmus a munkásoknak csak mint osztálynak való horizontális tömörítését tartja megengedettnek. Ma már nem egy országban a munkás egyszerre két szindikátusnak is a tagja: a saját foglalkozási kategóriájának és annak a vegyes szervezetnek, amely az egymással rokon foglalkozásokat egy-egy meghatározott iparág szerint foglalja össze.³⁴ A hivatási öntudatot erősíti a szakszervezeteknek sokszor önkéntes kezességvállalása az okozott károkért és a szerződések, valamint döntőbírói ítéletek betartásáért.

2. A háborút követő gazdasági válság egyszerre világossá tette a szakszervezetek előtt azt az elemi igazságot, hogy magasabb bért és kevesebb munkaidőt csak ott lehet kivívni, ahol a foglalkozás s ezen túlmenően a nemzeti termelés eredménye egyáltalán lehetősi a bértarifa emelését. Megfigyelhették azt is, hogy a gazdasági

³² „Internationaler Gewerkschaftskongress“, N. Z. Z. 1927 aug. 8. sz.

³³ Prof. E. Michel: „Die soziale Frage im heutigen Stádium“, Das Neue Reich, 1925 nov. 21. és 28. sz.

³⁴ Lásd: „Le mouvement syndical“, Revue internationale du Travail, 1923. 2—3 sz.

konjunktúra erősíti a szakszervezeteket s gyarapítja a kollektív vagyont, míg a gazdasági pangás egyszerűen lehetetlenné teszi a szakszervezet működését.

3. A kollektív szerződést a szocialista párt mindenkor árulásnak tekintette az osztályharc ellen s joggal.³⁵ *A kollektív szerződés már önmagában revíziója a marxizmusnak*, mert a bizonytalan jövő helyett a ma elérhető jólétet keresi. A kollektív szerződés — s ez a legfontosabb — *bizonyos autonómiát is jelent* a foglalkozás részére. Nem az állam szabályozza a munkafeltételeket, hanem a párhuzamos szindikátusok szabadon, közös megegyezéssel állapítják meg.

4. Nehezebb probléma és vizsgálása külön tanulmányt igényelne: az üzemi tanács és a munkaközösség. Az üzemi tanács intézménye már hosszú múltra tekint vissza, de csak a háború óta terelődött rá az általános figyelem. Nem lehet osztanunk azt a felfogást, amely a kirívó esetekből az üzemi tanács káros voltára következtet. Az üzemi tanács ugyanis *legtöbb helyen fényesen bevált* s ahol megbukott, csak azért, mert felülről a törvény adott neki jogokat olyan feladatok végzésére, amelyekre a munkásság nem volt felkészülve.³⁶ Legjellemzőbb erre Luxemburg esete, ahol a törvényhozás 1919 január 18-án tette kötelezővé az üzemi tanácsot és háromszori módosítás után 1921 március 11-én eltörölte. Nyilvánvalóan azonban a törvény volt rossz, mert a luxemburgi iparosok szövetsége utána nyomban önként megszervezte az üzemi tanácsokat hol kisebb, hol nagyobb hatáskörrel s így a tapasztalatokon okulva 1925 május 8-án már olyan keretszabályozást hozhatott a törvény, amely megfelel a gazdasági követelményeknek.³⁷ Az üzemi tanácsoknál éppen az igazolódott be, hogy *a munka szabályozásának nem az államhatalomtól, hanem a foglalkozástól kell kiindulnia*.³⁸ Az angliai Whitley-Council³⁹ példája annyira csábító,

³⁵ Cassau i. m, 191.

³⁶ Navratil is így vélekedik: „Az ipar bizottsági szervezése egészségesebb alapokon áll ott, ahol ez a fejlődés állami kényszerítő beavatkozás nélkül, a munkaközösség elvének szükségszerű felismerése útján, inkább önkéntesen jön létre.“ (Társadalompolitikai feladataink. Az 1926 október 24—30-ig tartott közegészségi és társadalompolitikai országos értekezlet munkálatai. Szerkesztették Balogh Andor és Kovrig Béla dr. Budapest, 1927. 275. 1.

³⁷ Defourny i. m, 101—114. 1.

³⁸ Michel: „Die soziale Frage im heutigen Stádium“, D. N. R. 1925 nov. 28. sz. — Az egész kérdést behatóan tárgyalja M. Veraert: „L'organisation économique de la profession et la législation du Travail“, Revue Internationale du Travail, 1925 jún. sz.

³⁸ Megjegyzendő, hogy ez inkább a „korporációs tanács“-nak felel meg,

hogy nálunk is az 1926. évi országos társadalmpolitikai ankétén Navratil Ákos az „alkotmányos gyár“ megszervezésének halaszt-hatatlan voltát bizonyította. Arra is rámutatott, hogy a paritásos bizottságnak, amelyet a munkaadók és munkások szindikális köte-léken kívül választának, állami beavatkozás nélkül kellene mű-ködni.

Az üzemi tanács továbbfejlesztése a munkaközösség, amelyben — mint említettük — a paritásos bizottságnak a szociálpolitikai feladatokon túlmenően gazdaságpolitikai szerepe is van. A munka-közösség megbukott Németországban, de nem az eszme helytelen-sége, hanem *a szervezés tökéletlensége és a munkások képzetlen-sége miatt*.⁴⁰ A munkaközösség megteremtésének szükségessége már elevenen él a szakszervezetekben s egyre több megértésre talál a munkaadóknál is. Németországban a birodalmi gazdasági tanács⁴¹ 1925. évi újjászervezésekor főként a munkások szálltak síkra a munkaadókkal való paritásos együttműködés mellett. Leipart, a szocialista szakszervezeti szövetség elnöke, a világ kétségkívül leg-hatalmasabb munkásvezére, nem habozott kijelenteni, hogy *a gazda-sági élet alakulása igazat adott a munka és a tőke összeegyeztetésére irányuló politikának*, amelyet a mozgalom balszárnya annyira tá-mad. „Ha most Németország legkiemelkedőbb vállalkozói, — mondja Leipart — elismerik, hogy a vállalatoknak nem egyéni érdekekért, hanem az egész nép javáért kell dolgozniok, ez azt mutatja, hogy a német szakszervezetek békés építő munkája nem volt hiábavaló. Az a felismerés, hogy a gazdálkodásnak nem egyes kapitalisták magánérdekeit, hanem valamennyi osztály közösségének magasabb érdekeit kell szolgálnia, ma már közkinccse a német nemzetnek. Ez a felismerés vezet a német munkavállalók képviselőit is, akik a nagy gazdasági testületekben való gyakorlati részvétellel meg akar-

mert nem üzemi paritásos bizottság, hanem *egy-egy iparágnak országos pari-tásos bizottsága*; a tagok kijelölése sem az üzemekben történik, hanem a munkaadók érdekeltsége és a szakszervezet választja őket. Az eredeti terv kerületi és szorosan vett üzemi tanácsokat is felvett alapegységnek, de ezeket csak szórványosan, egyes iparágaknál találjuk meg. Lásd: La liberté syndicale. 120—121. l.

⁴⁰ Cassau maga is elismeri. I. m, 309—316. l.

⁴¹ A birodalmi gazdasági tanácsnak, amelyet kezdetben gazdasági par-lamentnek szántak, igen nagy irodalma van. A vélemények megoszlanak abban a tekintetben, hogy beváltotta-e eddig a hozzáfűzött reményeket. Legnagyobb hibája, a gyakori határozatképtelenség, a korporációs gondolatot erősíti. A tanácsban ugyanis a munkaadók és a munkások szemben álló egységes falanx-ban szavaztak. Ezt úgy lehetne elkerülni, ha — a korporációk mintájára — a szavazás iparáganként történék.

jak teremteni a társadalom legmagasabb boldogulásának feltételeit.⁴² Angliában viszont a munkaadók meghívására ültek össze 1928. januárjában a szakszervezeti tanács tagjai a vállalkozókkal, hogy a termelés folyamatossága érdekében a tőke és a munka együttműködésének irányelveit megszabják.⁴³ Franciaországban legutóbb a kormány jelentette be, hogy a munkaadók és munkavállalók paritásos bevonásával új alapra fekteti az országos gazdasági tanácsot.

Ez az együttműködés, amelyet Németországban látunk s amely Angliában és Franciaországban készül, természetesen nem az a reform, amelyet a szükségletgazdálkodásra való áttérés és a gazdasági demokrácia követel. A reform megvalósításához nem is elegendő a meggyőződés, mert *ez politikai kérdés is, tehát hatalmi nyomás szükséges hozzá.*⁴⁴ Nem osztályharc, de mégis annak az akaratnak keresztülvitele és törvényesítése, amelyet a szociálisan gondolkodó többség képvisel a kapitalizmusban érdekelt kisebbséggel szemben.

Ezért van az, hogy ott, ahol a gazdasági fejlődést megelőzve létrejött a korporációs rendszer, Olaszországban és Spanyolországban egyaránt diktatúra valósította meg azt.

V.

A spanyol rendszer.

A foglalkozásokat eddig két állam szervezte meg. Olaszországban az 1926. április 3-i alaptörvény és az 1927. április 21-én kihirdetett „Carta del Lavoro“, Spanyolországban pedig az 1926. november 26-i dekrétum-törvény állította fel a korporációkat, mint államszerveket, illetőleg autonóm közjogi testületeket. Az olasz rendszerre nem térünk ki tanulmányunkban,⁴⁵ de célkitűzésünknek megfelelően foglalkoznunk kell a spanyollal, egyrészt mert *megfelel a keresztény szociálpolitika elveinek* — amit nem mondhatunk el az

⁴² „Der Weg zum Arbeitsfrieden“ c. cikkében: Neues Wiener Journal, 1927 dec. 4. sz.

⁴³ G. Tugendhat: „Für den Frieden zwischen Kapital und Arbeit“, Neue Fr. Presse, 1928 jan. 26. sz. Az értekezlet bizottságát küldött ki a program megállapítására. A bizottság tudomásunk szerint még nem készült el jelentésével.

⁴⁴ P. Jostock: „Ausgangspunkt sozialer Reform“, Das Neue Reich, 1926 jún. 5. sz.

⁴⁵ Lásd tanulmányunkat: „Az olasz munkaalkotmány“, Társadalomtudomány, 1927, VII. évf. 3—5. sz., 217—248. l.

olaszról —, másrészt mert kevésbé vagy egyáltalán nem ismert, jól-lehet — tekintve a konkrét magyar helyzetet — inkább lehetne hasznosítani.

Amíg az olasz Carta a szindikátust közvetlenül beleviszi a korporációba s ezt a szindikális monopóliummal teszi, ami a korporációkat minden kautéla nélkül a kormány igájába hajtja, addig a spanyol törvény *a szabad társulási jogon alapuló szakszervezeteket foglalja össze egységesen a kötelező korporációban.*

A törvénynek, amely „királyi dekrétum-törvény az országos korporatív organizációról”⁴⁶ címet visel, a következők a lényeges rendelkezései:

Hogy mindegyik foglalkozási csoport megfelelő képviselőhöz jusson a testületi és paritásos szervekben, a munkaügyi minisztérium *lajstromba foglalja a munkaadók és munkások szervezeteit.* A lajstromot minden évben kiigazítják. Ez a lajstrom lesz alapja a különböző szervek választásának. (1—3. §.)

Korporációkon a törvény a paritásos bizottságok összességét érti. Újabb korporációk felállítása, vagy a meglévők felbontása csak törvény útján történhetik. A kormánynak azonban ki kell kérnie előbb a korporációk tanácsának véleményét. (4. §.)

A korporáció alapja a *paritásos bizottság*, közjogi organizmus, amely öt munkaadóból és öt munkásból, valamint a munkaügyi miniszter által kinevezett és a foglalkozáson kívül álló egy elnökből és egy alelnökből áll. A bizottság tagjait a törvényesen működő szindikátusok az illető területre vonatkozó erőviszonyuk arányában választják. A munkaadók szindikátusában az egyes munkaadók az általuk foglalkoztatott minden száz munkás után egy szavazattal bírnak. A százon felüli töredékek szintén pótszavazatra adnak jogot. A választást meg lehet támadni a munkaügyi minisztériumnál, amely, ha a szavazati jogosultságról van szó, meghallgatja, a korporációs tanácsok delegátusainak bizottságát. Ahol nincsenek szindikátusok, ott az iparfelügyelő hívja össze választásra a munkaadókat és munkásokat. A szavazás titkos. (10—13. §.)

Ahol a foglalkozási ág jelentéktelen, ott több község vagy város érdekeltei választanak *helyközi paritásos bizottságot.* Az ilyen bizottságnak hét munkaadó és hét munkás a tagja. A választás épp úgy történik, mint a helyi bizottságnál. (13—15. §.)

⁴⁸ Francia nyelven, kommentárral együtt kiadta a spanyol munka-, kereskedelem- és iparügyi minisztérium: Organisation corporative nationale, Madrid, 1927, összesen 69 l.

Ha a munkaadók, vagy munkások nem tesznek eleget a választási kötelezettségnek, akkor a munkaügyi miniszter nevezi ki a bizottsági tagokat. (16. §.)

A paritásos bizottságok hatáskörébe tartozik a munkafeltételek szabályozása, a munkabér és a munkaidő megállapítása. Ennek kell megoldania a konfliktusokat a munkaadók és a munkások között. Ez szervezi meg a munkatőzsdét, amely a munkaközvetítést végzi. A bizottságok javaslattal fordulhatnak a kormányhoz. (17—18. §.)

Minthogy a termelési ágaknak egymással közös érdekeik is vannak, *a paritásos bizottságok vegyes bizottságot választanak, amely* az egymásra utalt rokonfoglalkozásokat képviseli. Tagjait, három munkaadót és három munkást, a paritásos bizottságok választják. Elnököt és alelnököt a munkaügyi miniszter küld a bizottságba. A vegyesbizottság részt vesz az egyes foglalkozások munkafeltétel leinek és munkaidejének szabályozásában. (Tehát a munkabér megállapításába nem folyik bele.) Feladatkörebe főképp a kulturális és jóléti intézmények irányítása, a szakoktatás, szociálpolitikai és gazdaságpolitikai nevelés, sajtószolgálat tartozik, végül egyeztetés azokban a konfliktusokban, amelyek rokon foglalkozási ágakat is érintenek. (19—23. §.)

Azokon a vidékeken, ahol a gazdasági élet nem elég fejlett, tehát ott, ahol helyközi paritásos bizottságok működnek, a vegyes bizottság is helyközi. (24—28. §.)

A paritásos bizottságok együttvéve alkotják a korporációt. A korporáció élén *tanács* áll, amelynek tagjait: nyolc munkaadót és nyolc munkást —a paritásos bizottságok választják. A választásnál figyelemmel kell lenni a szindikátusok országos erőviszonyára. Annak a kisebbségnek, amely a szavazatoknak legalább egyötödét kapta, szintén joga van képviselőre s ebben az esetben a tanács hat többségi és két kisebbségi tagból áll. A tanácsi elnökét és alelnökét, valamint székhelyét a király jelöli ki. Az elnök szükséghez mérten hívja össze a tanácsot, de a napirendet előzetesen közli a munkaügyi miniszterrel. A korporációs tanács vizsgálja felül a több területegységre kiterjedő munkaszerződéseket és bértarifákat, felügyeleti hatósága a munkatőzsdéknek, ellenőrzi a paritásos és vegyesbizottságok megalakulását, valamint működését, végül bíraskodik a munkaviszályokban. Jelenlegi feladata még, hogy elkészítse az illető foglalkozásra vonatkozó munkakódexet, amely munkaügyi alaptörvény jellegével fog bírni. (29—32. §.)

A gazdaság hierarchia legmagasabb organizmusa a *korporációk delegációs bizottsága*. Ez a bizottság közvetlen tanácsadó szerve a munkaügyi miniszternek s állandó funkciót teljesít. A kormány csak a tanács meghallgatása után hozhat gazdasági vonatkozású törvényt s a tanács javaslattal fordulhat a kormányhoz. Ez a bizottság, amely az ország egész gazdasági életét átfogja, bíraskodik végső fokon a munkakonfliktusokban. Tagja hét munkaadó és hét munkás, elnöke a munkaügyi miniszter, tagjai továbbá a munkaügyi minisztérium főigazgatója és az iparfelügyeleti osztály vezetője. Mint a törvény mondja, ez a bizottság biztosítja az állam bürokratikus és korporatív szervezete között az egységet. A bizottság tagjait elektorok választják. Minden korporáció tanácsa egy-egy elektort jelöl ki a munkaadók és a munkások közül. Az elektorok Madridban ülnek össze s a munkaügyi miniszter elnöklésével titkos szavazással választják a delegációs bizottságot. (33—40. §.)

A paritásos bizottságok minden határozatot abszolút többséggel hoznak. A szavazásban a munkások és a munkaadók csak egyenlő számban vehetnek részt. *Az elnök csak szavazategyenlőség esetén dönt*, feladata egyébként az egyeztetés. A paritásos bizottságok kötelesek határozataikat a vegyesbizottság elé terjeszteni, mert különben nem léptethetik életbe. A határozatokat *jogszerűség szempontjából az ipar felügyeleti hatóság bírálja felül*. Feloldó végzése ellen a munkaügyi miniszterhez lehet felebbezni. A miniszter a delegációs tanács meghallgatásával hozza meg döntését. Ha az iparfelügyeleti hatóság gazdasági szempontból tartja sérelmesnek a paritásos bizottság határozatát, akkor a munkaügyi minisztérium megkeresést intéz a korporáció tanácsához. Ennek meghallgatásával dönt a miniszter. A határozat addig függőben marad. (41-43. §.)

A paritásos bizottság a jogerős határozatának megszegőjét három napi határidővel maga elé idézi és ezer pezetaig terjedő pénzbüntetést róhat ki. Ha az illető, bár nem élt felebbezéssel, nyolc nap alatt nem fizet, a bizottság közli ezt az elsőfokú polgári bírósággal, amely ítéletben kötelezi azonnali fizetésre az illetőt. (44. §.)

A paritásos bizottságok határozata ellen azonban bárki felelhet az illető korporáció tanácsához s ennek ítélete ellen, ha a panaszló egy szindikátus, fel lehet folyamodni a munkaügyi miniszterhez. A miniszter a delegációs tanács meghallgatásával dönt. (45. §.)

A vegyesbizottságok határozataira nagyjában ugyanezek a szabályok vonatkoznak. (46—52. §.)

A paritásos bizottságok bevételeit a tagsági díjak és a kirótt büntetéspénzek alkotják. Kivételesen a kormány pénzbeli támogatást nyújthat. A bizottságok költségvetését a munkaügyi miniszter hagyja jóvá. A bizottságok elvben a munkaidőn kívül ülnek össze. Ha ettől eltérnek, akkor a bizottság igazolványt állít ki az ülésen résztvevő munkásoknak, mire azok megkapják teljes munkabérüket. (53—54. §.)

A paritásos bizottságokat és a vegyesbizottságokat a tartományi kormányzó oszthatja fel akkor, ha azok működése a közrendnek ártalmára van. A feloszlató végzést, a *delegációs tanács meghallgatásával*, a munkaügyi miniszter erősíti meg, vagy oldja fel. A munkaügyi miniszternek jogában van, hogy közgeivel ellenőriztesse a korporatív szervezetet. A paritásos bizottságok feloszlatása után nyomban meg kell szervezni az új paritásos bizottságot.

A törvény a fokozatos fejlődést vallva, egyelőre a következő huszonhét korporációt állítja fel (9. §.):

I. *Őstermelés*: 1. bányaiipar; 2. halászat.

II. *Ipari termelés*: 3. villamosművek, gáz- és vízművek; 4. vas- és fémipar; 5. építőanyagipar; 6. építőipar; 7. bútorigar; 8. textilipar; 9. ruha- és kalapipar; 10. luxusipar; 11. elektromos és tudományos készülékek ipara; 12. nyomdaipar; 13. vegyiipar és bőripar; 14. malmok és pékipar; 15. konzervipar; 16. élelmiszeripar; 17. cukor- és alkoholipar,

III. *Kereskedelmi és egyéb szolgáltatások*: 18. sajtó- és könyvkiadás; 19. szárazföldi közlekedés és szállítás; 20. tengeri-, folyami- és légiközlekedés és szállítás; 21. az előző kettőbe nem tartozó közlekedési és; szállítási vállalatok; 22. színházak és egyéb látványosságok; 23. szálloda- és vendéglőipar; 24. egészségügyi szolgálatok, fürdők stb.; 25. kereskedelem; 26. bankok és irodák; 27. egyik csoportba sem tartozó iparágak és foglalkozások.

A törvény egyelőre kihagyta (57. §.) a mezőgazdaságot, amelynek szervezési módját most tanulmányozzák, s az otthoni munkát. A közüzemeket, aminő a posta, vasút, stb. külön törvénnyel *speciális korporációba foglalták*, azzal a megokolással, hogy ez utóbbiaknál politikai és katonai szempontok is érvényesülnek, tehát a kormány természetszerűen nem mondhat le a döntő befolyásról. A közép-osztályhoz tartozó szabad foglalkozásúaknak pedig tetszésükre van

bízva, hogy csatlakoznak-e, de ha az illető kategóriában csak egyik fél is kéri, a korporációnak meg kell alakulnia.

A spanyol és az olasz példa mutatja, hogy korántsem utópia a korporációs rendszer. Felületesség volna ma már arra hivatkozni, hogy a korporáció leszerepelt a középkorban. A régi céh ugyanis *városi* volt és *hieratikus*.⁴⁷ Városi megkötöttségénél fogva nem tudott alkalmazkodni a modern termelés követelményeihez, hieratikus szervezete pedig nem engedte meg, hogy az új termelési ágak is szóhoz jussanak keretében. A modern korporáció mentes ezektől a hibáktól.

VI.

A munka a rendi társadalomban.

A munka értékelését és a munkásság helyzetét a társadalomban az mutatja meg, hogy milyen mértékben részesítik a termelés eredményéből. A javadalmozás mértéke ugyanis *hatalmi, szociálpolitikai* és *erkölcsi* kérdés. Teljesen meddő számíthatás az, amely a mai nagyüzemi gazdálkodásnál az egyes munkás teljesítményének reális ellenértékét próbálja kifejezni,⁴⁸ mert hiszen a munkabér a termelés jövedelmében való osztozkodás eredménye, amelynek kulcsa tetszőlegesen állapítható meg egyrészt a munkás fizikai létfenntartásának, másrészt a munkaadó létfenntartásának és tőkéje megtartásának határai között. *Az eszmény az, hogy ezt a kulcsot az igazságosság és méltányosság határozza meg.* Addig azonban, amíg a szociális állam felépül, e haladástól függően többé-kevésbé az dönti el a jövedelemelosztás módját, hogy milyen mértékben szervezett és gazdaságilag mennyire erős a munkásság. A szervezetség folytán ugyanis a munkásság szabályozza a munkaerő-kínálatot s ezzel emeli a munkaerő árát a „munkapiaccon“, a gazdasági erő pedig képessé teszi arra, hogy kellő ideig tartó munkabeszüntetéssel az önmagában inproduktív tőkét az elosztási kulcs kedvező változtatására kényszerítse. Minthogy a közérdek az erők szabad harcának korlátozását kívánja, az állam egyre nagyobb mértékben igyekszik a szociálpolitika útján befolyásolni a munkabér alakulását. A szociálpolitika mindenkor azt az értel-

⁴⁷ Defourny i. m. 165—166. l.

⁴⁸ Balás Károly: Politikai gazdaságtan. Budapest, 1922. 177. l.

mezést realizálja, amelyet az uralkodó társadalom ad az igazságosság és méltányosság tartalmának, tehát *nagyrészen szintén hatalmi kérdés*, ami magával hozza, a munkásságnak azt a törekvését, hogy részt kapjon a hatalomból. A hatalmi törekvés azonban csak akkor válik a munkásság javára, ha az osztályérdeken túlmenően a *közjót* szolgálja.

A közjóból, mint legfőbb normából következik, hogy *a szindikátusnak a szociálpolitikában és a bérkérdésben is a hivatási gondolatot kell képviselnie*. A szakszervezetnek amellet, hogy a munka termelési eszközből termelési tényezővé váljék, célja az is, hogy a munka gazdasági és szociális egyenjogúságra jusson a tőkével. Amellet, hogy fel akarja szabadítani a munkás személyiségét az anyaggal és a géppel szemben, a munkabért is ki akarja emelni abból a méltatlan helyzetből, hogy csak szám a termelési költségekben. A hivatási felfogás szerint a munkára eső jövedelmhányadnak nemcsak azt kell lehetővé tennie, hogy a munkásrend önmagát és fajtáját fenn tudja tartani, hanem azt is, hogy a kultúrában való részesedéssel emberi céljait elérhesse. A középkorban ez adva volt, mert a középkor *a társadalmi rendhez illő megélhetés* gondolatából indult ki. Ezzel a szellemmel kell felváltani a mai kapitalisztikus szellemet is, ami bár lassan, de folyamatban van. Már a legtöbb országban követelik és hála a szindikátusok hatalmi súlyának, több foglalkozási kategóriában ki is vívták a *minimális munkabérek garantálását*⁴⁹ és a *családi munkabért*, ami jelentős lépés a hivatáshoz mért javadalmazás felé.

A termelés jövedelmében osztozkodni azonban csak akkor lehet, ha a termelésnek van jövedelme. A szociálpolitika eredményessége függ tehát a gazdaságpolitika helyességétől. A háborút követő idők, mint már szóltunk róla, mindenütt ráeszméltették a munkásságot erre az igazságra. Azért mondja Cassau, hogy *a szakszervezeteknek olyan gazdasági célt kell maguk elé tűzniök, amely nemcsak lelkesíti a tömeget, hanem a kritika előtt is megállja a helyét*. Felveti a kérdést, vajjon a termelési eszközök társadalmisításának kell-e a munkásmozgalom célját képeznie s vajjon az egyenjogúsítást nem lehetne-e más módon biztosítani?

⁴⁹ A nemzetközi munkaügyi konferencia éppen most, júniusban tárgyalt konvencióról ebben a kérdésben. A minimális munkabérré vonatkozóan lásd: Méthodes de fixation des salaires minima, Genève, nk. munkaügyi hivatal kiadása, 1927. összesen 176 l.

„A mozgalom ma a tradícióból él s ez veszedelmesebb a munkásnál, mint az intellektuettek egyes mozgalmainál, mert a szellemi kimúlás itt sokkal előbb bekövetkezik.“⁵⁰

Ha a háború előtti idők bérreform-törekvéseit nézzük, három uralkodó eszmére találunk: az *üzemi részesedésre*, a *munkásrészvényre* és a *termelő szövetkezetre*. Az üzemi részesedés nem vált be, mert az egy munkásra eső hányad a munkabérhez viszonyítva teljesen jelentéktelen. A munkásrészvényt, amely nem más, mint részvény formájában juttatott üzemi részesedés, a szakszervezetek élesen ellenzik, mert a részvények nem adnak jogot tulajdonosaiknak a vállalat ügyeibe való beleszólásra. Azt is terhéré róják, hogy feltételemei fogva nem a gazdasági haladás, hanem a kapitalizmus mai individualista formájának fentartását szolgálja. A termelő szövetkezetről más a helyzet, mert ez sokak előtt ma is az egyetlen megoldásnak látszik annak ellenére, hogy nyolcvanéves múlt után sem mutat fel számbavehető eredményt. Franciaországban, ahol 1848-ban indult meg érte a propaganda, a tizenkétmillió munkásból még mindig alig pár ezren vannak szövetkezetben s ezek a szövetkezetek is a munkások hiányos gazdasági felkészültsége folytán a háborút követő depresszióban válságba jutottak. A leghíresebb, az alpii üvegyár is csak kormánytámogatással került el 1924-ben a csődöt.

A háború óta a munka kérdésének szövetkezeti alapon való megoldására két figyelemre méltó irányt jegyezhetünk fel: a *gilde-szocializmust* és a *nagyüzemek feldarabolását*. Az angol gilde-szocializmus,⁵¹ amelynek Penty és Cole a teoretikusai, a *termelés monopóliumát a dolgozókat magukba tömörítő céhek kezébe akarja juttatni, míg a termelési eszközök az állam tulajdonába mennének át*. Addig is, amíg ez a gyökeres gazdasági átalakulás megtörténhetik, a szindikátusoknak a lehetőséghez mérten minél több termelési ágban ilyen céheket kell felállítaniuk, amelyek a szorosán vett munkásokon kívül a technikusokat is magukban foglalják. Az első céh 1920-ban alakult meg az építőiparban s olyan eredményesen dolgozik, hogy mintájára néhány év óta Németországban a szociáldemokrata és a keresztény szakszervezetek egyaránt létesítettek építőszövetkezeteket. Írország-

⁵⁰ i. m. 146. l.

⁵¹ *Eduárd Laskine*: „Le socialisme de gilde“, *Revue d'économie politique*, Paris, 1920 júl.—aug. sz.

ban a halászok tömörültek cégbe a guilde-szocializmus elvei szerint.

Érdekes kísérlet a nagyüzemek feldarabolása,⁵² amit egymástól függetlenül Franciaországban Dubreuil, Németországban Rosenstock kezdeményezett. A francia „*commandite d'atelier*” lényege az, hogy *a nagyüzem autonóm műhelyekre oszlik*. A műhelyek, mint eddig, továbbra is szorosan kooperálnak egymással, de a munka kiadása műhelyek szerint történik s a termelés eredményéből a munkások nem egyénenként, hanem műhelyenként részesülnek. A műhely mint szövetkezet keresi meg a neki járó bért s ezt a bért saját hatáskörében osztja fel a műhelyben dolgozók között. A munkások felvétele és elbocsátása az autonóm műhelyek feladata, mert a munkás nem az egész üzemnek, hanem csak az illető műhelynek a tagja. Az üzemet magát Dubreuil „*république industrielle*”-nek nevezi. „Ha igaz az, — mondja Dubreuil — hogy a földbirtokot fel kell darabolni, hogy a parasztok odaadással műveljék azt, úgy az iparra is áll ez.” Rosenstock, akinek felfogása hasonló, „*Werkstatt-Aussiedelung*”-nak nevezi ezt az eljárást. Hangsúlyozza, miképp ez megoldja a munkásnak azt a legnagyobb problémáját, hogy annál kevesebbet keres, minél öregebb lesz. Az üzemek feldarabolása ugyanis lehetővé tenné, hogy a már tapasztalt, öregebb munkás a műhelyben vezető szerephez jusson. Rosenstock szerint az üzem centralizált része a fiatalabb munkásokat foglalkoztatná, míg az autonóm műhelyekben az öregebbek nyernének elhelyezést. Dubreuil elgondolását a francia kormány felkarolta és a párisi nemzeti nyomdában autonóm műhelyeket létesített. Az itt folyó kísérletektől függ, hogy fokozatosan bevezetik-e több más állami üzembe.

A termelő szövetkezet azonban, bármennyire is vannak még hívei a munkásmozgalom vezérei között, *nem megoldása a bérproblémának*. Egyrészt mert csak kevés termelési ágban alkalmazható, másrészt mert maga is tőkére szorul s végeredményben a kollektivismushoz vezet, amelyben egyedüli javadalmazási forma az eltörölni kívánt munkabér. Marx hiedelmét, hogy a kollektivismus eltörli a bérrendszert, már Kautsky és Bernstein is megcáfolták, de legjobb cáfolat rá Oroszország, amely kénytelen volt visszatérni a pénzben fizetett munkabérhez. A guilde-szocializmus

⁵² Ernst Michel: „Die soziale Frage.“

kollektivizmusa mindössze annyiban különbözik a bolsevizmus formájától, hogy nála a gazdálkodást nem az állam, hanem a céh intézi, de ez a munka javadalmazását illetően egyre megy. Dubreuil és Rosenstock autonóm műhelyrendszere nem más, mint üzembérleten alapuló akkordmunka, valójában tehát bérmunka. Ahhoz, hogy a termelő szövetkezet saját tőkét szerezhessen, garanciát kell nyújtania a tőke tulajdonosának, ami szükségszerűen korlátozza a szövetkezet gazdálkodási körének terjedelmét. Nagyobb vállalkozásnál a tőkés állami kezességet kíván, úgyhogy *minél nagyobb teret hódít a termelő szövetkezet, annál nagyobb tokban vezet a nacionalizált üzem rendszeréhez*, végeredményben a kollektivizmushoz.

A mai nagyüzemi gazdálkodásnál, amely egyedül biztosíthatja a megszorított népesség ellátását, *a tőkések eltűnhetnek, de nem a tőke*, úgyhogy a bérrendszer eltörlése ma még utópia. A bérviszony megváltoztatására csak egy út marad, *a munkabér olyan reformja, amely a munka és a tőke együttműködéséből adódik*. Ez az együttműködés megkívánja a foglalkozás organizációját s éppen ezért *ezt kell tekintenünk a korporációs rendszer jövő termelési formájának*. Arnou⁵³ és Defourny⁵⁴ fejt ki ezt az együttműködést, amely gazdasági és etikai szempontból egyaránt megfelel. Amíg az individualizmus a munkát alárendeli a tőkének, a szocializmus pedig a tőkét veti alá a munkának, addig a szolidarizmus, a korporációs rendszer alapeszméje, egymás mellé rendeli a termelés két tényezőjét. A munka és a tőke társul ebben az elgondolásban olyaténképen, hogy *a termelés eredményéből előre biztosítják a munkabért és a tőkekamatot, a fenmaradó többletet pedig közös megegyezéssel, a gazdaságpolitikai szempontoknak megfelelően tartalékolják és osztják el*. Ez a termelési forma, a „*cogestion*“, *természetesen maga után vonja a munka és a tőke teljes egyenjogúságát a vállalat vezetésében is*.

A korporációs rendnek ez a termelési formája, bár a szindikátusoktól függetlenül alakul *nem teszi feleslegessé a szindikátust*, mert ezekre a párhuzamos és csoportérdekeket képviselő szervezetekre mindaddig szükség lesz, amíg a tőke és a munka nem kerül egy kézbe. A konfliktusok a korporációs rendben sem tűnnek el végkép, tehát meg kell akadályozni, hogy az igazságosság és méltóság

⁵³ La participation des travailleurs a la gestion entreprises, Paris, 1920.

⁵⁴ I. m. 1—64. 1.

tányosság elbukjék. Már pedig elbukik, ha nem támaszkodhatik erőre. A munkások és a vállalkozók szindikátusai nélkülözhetetlenek maradnak abból a célból, hogy a két fél között egyenlősítsék az erőviszonyokat, ami az erkölcsi elvek érvényesülésének egyedüli reális biztosítója. A korporációs közösség és a termelési együttműködés azonban fokozatosan enyhébbé teszi az osztályharcot, ritkítja a konfliktusokat, amelyeknek megoldása is simábban és gyorsabban történik.

A szakszervezetnek az a feladata, hogy a helyes gazdaságpolitikai és szociálpolitikai célt ebben az eszményben megtalálva, erre a termelési formára gazdasági képzéssel és erkölcsi neveléssel alkalmassá tegye tagjait. A szakszervezet ugyanis a munkásság számára a kultúra hordozója. Eddigi kulturális működése azonban inkább politikai jellegű volt, a gazdaságpolitikai kiképzést pedig teljesen elhanyagolta. Az új rendszerben *meg kell teremtenie azt a munkásréteget, amelynek tudása és erkölcsisége felér a polgári osztályéval*. Tanulmányunk előző részében ismételtén rámutattunk arra, hogy a szakszervezetek ilyen hivatásának felismerése egyre jobban gyökeret ver a vezetők gondolkodásában.

A szociáldemokrata szakszervezetek 1922-ben nemzetközi konferenciára ültek össze Brüsszelben, hogy a munkásság nevelésének problémájával foglalkozzanak. A konferencia elhatározta, hogy a nevelésügy intézésére nemzetközi irodát fog felállítani. Az American Federation of Labour elnöke a konferenciához intézett levelében ezt írja: „*A művelődés a munkásmozgalom számára minden haladás alapja*. Azok a kérdések, amelyeket a munkásmozgalomnak meg kell oldania, egyre bonyolultabbak lesznek abban a mértékben, amint maga az ipari organizáció komplikálódik. Csak a művelődés teszi lehetővé, hogy a munkásság *konstruktív szellemben* nyúlhasson ezekhez a problémákhoz.”⁵⁵

A szakszervezetnek bele kell vinnie a munkás lelkébe *a munkanemek rangkülöbségének tudatát és a szellemi munka becsülését*. Annál inkább megteheti ezt, mert az új gazdálkodásban nem kell félnie attól, hogy a munkás műveltségének fokozásával más társadalmi osztályba lép elő s így elvesz a mozgalom számára. A hivatási alapon történő berendezkedés megadja ugyanis a mun-

⁵⁵ Revue internationale du Travail i. c.

kasnak az emelkedés lehetőségét anélkül, hogy ezzel hivatását elvesztené.

A szakszervezet azonban maga is cselekvően hozzájárulhat a munka és a tőke egyenjogúsításához azzal, hogy a tőkésék és a munkások között egy új réteget termel ki: *a tőkés munkásokét*. A szakszervezetnek kell felszívnia a munkások megtakarított keresményét s *az ekként előálló, idővel hatalmas tőkét az életképes nagy iparvállalatok részvényeinek vásárlására fordíthatja*. A munkások képviselői ezen az úton bejutnak a munkaadók szervezeteibe, ahol természetesen nem a termelés kárára fognak dolgozni. A folyamat már ebben az irányban is megindult. A német keresztény szakszervezetek 1921-ben bankot alapítottak, majd 1923-ban a szocialisták is. Az utóbbiak bankja már 1924 végén 9.4 millió aranymárka betéteket mutat ki. Olyan óriási tőke ez, amellyel Németország legnagyobb üzemeit megvásárolhatja.⁵⁶ Amerikában 1921-ben és 1922-ben a gépészek, illetve a konfekciós munkások szakszervezete alapított bankot, legutóbb pedig a mozdony- és motorvezetők szakszervezete vásárolta meg egy nagy newyorki pénzügyi részvénytöbbségét.⁵⁷ Kiemelkedik ebből a sorból a belga Boerenbond, a katolikus földművesek és földmunkások szervezete, amelynek 1925-ben 940 takarékpénztára volt 110.000 taggal. A betétek összege 1925 végén elérte a 878 millió frankot. Ez a szervezet végzi Belgiumban a parcellázásokat, folyósítja a beruházási kölcsönöket és juttatja földhöz a mezőgazdasági munkásokat. Ma agrárkérdés nincs Belgiumban.⁵⁸

A hivatási rendek autonóm szervezetsége, amely már annak elismerésén épül fel, hogy az állam nem öncél, hanem a társadalmi szolidaritás valósítója és biztosítója, *szükségszerűen maga után vonja a parlamentarizmusnak a rendi képviselői alapján való reformját*. A parlamentarizmus túlnagy függetlenséget biztosít a kormánynak és a képviselőknek, akiknek így módjukban vart a közérdek helyett egyéni és csoportérdekeket érvényesíteni. De ezenfelül az államéletben ma már annyira a gazdasági feladatok uralkodnak s a szociálpolitikai követelmények is annyira meg-

⁵⁶ Cassau i. m. 88. l.

⁵⁷ Revue int. d. T. idézett c.

⁵⁸ A Boerenbond már mezőgazda-céhek („gildes“) szövetsége, amely a szövetkezeti gondolon épül fel. Lásd: Le Boerenbond belge, Extrait du rapport sur l'exercice 1922. Louvain, 1923. összesen 134. l. és *Defourny* i. m. 243—244. l.

szaporodtak, hogy a mai összetételű parlament nem tud megfelelni hivatásának. A parlamentnek feladatai egyrészt más testületekre kell bíznia, amelyek azt jobban el tudják végezni, maga pedig elégedjék meg a tisztán politikai feladatokkal.

A modern rendi állam elméletének nagy irodalma van, hiszen a katolikus szociálpolitikusoknak már idestova harminc év óta állandó témája. A középkori rendiség demokratizálásának nálunk legismertebb propagálója Othmar Spann. Ezen a helyen csak a legújabb és éppen a korporációs rendszerrel kapcsolatos elgondolások közül említünk fel néhányat. *Defourny* szerint két kamarából állna a jövő törvényhozása. Az egyikben a korporációk, az egyházak, egyetemek s egyéb a nemzet sorsát irányító közületek képviselői ülnének, akik a termelési és hivatási ügyeket intéznék. A másik kamara politikai jellegű, választás útján keletkeznék és kizáróan az országos érdekű, politikai természetű kérdésekben döntene, aminő a hadsereg, rendőrség, bíróság, diplomácia stb.⁵⁹ *Lavergne* szintén két kamarás parlamentet javasol, de annak, hogy mindegyik kamarában a képviselők felét politikai szempontból választanák, míg a képviselők másik fele a korporációkból és korporációkba nem szervezett egyéb hivatásokból kerülne ki.⁶⁰ *Valois* parlamentje, az „états généraux“, helyet adna az ország erkölcsi, szellemi és anyagi erőinek, amilyenek a család, a provinciák, az Institut akadémiái, a tudományos intézetek, az egyetemek, a közép- és alsófokú oktatás, irodalom és művészet, a mezőgazdaság, a kereskedelem és ipar (a három utóbbiban a munkaadók, technikusok és munkások szindikátusai), a katolikus egyház, a különböző felekezetek, végül a kulturális és jótékony egyesületek.⁶¹

Hogy a rendi állam nemcsak elméletben logikus, hanem a való életben is természetszerű következménye a hivatási szervezkedésnek, annak bizonyosságát szinte valamennyi ország háború utáni fejlődésében megtaláljuk. *Az érdekképviseletek mindenütt bevonulnak a törvényhozásba, a municipiális életbe, az országos gazdasági tanácsok pedig egyre nagyobb hatáskört kapnak a politikai parlamenttől.* A weimari alkotmány egyenesen a gazdasági parla-

⁵⁹I. m. 156—162. 1.

⁶⁰ „La représentation des professions au parlement“, *L'Année politique française et étrangère*, 1926.

⁶¹ *L'État syndical et la Représentation corporative*, Paris, 1927, 169—171. és 201. 1.

ment szerepét szánta Németországban a Reichswirtschaftsratnak s hogy ez a jellege elmosódott, tisztán annak tulajdonítható, hogy a jóvátételi egyezmény részben kivételes hatalmat adott a kormánynak, részben pedig évtizedekre megszabta a gazdaságpolitika irányát.⁶² Angliában, ahol a munkásmozgalom a hivatási gondolatból fakadt, a szakszervezetek magukévá tették a Webb-házaspárnak a háború után felvetett tervét, hogy t. i. a parlamentet ketté kell választani. Az egyik rész intézze a gazdaságpolitikát, a másik a jogvédelmet és a külpolitikát.⁶³ De legfőbb érünk, hogy *az a két ország, amelyek áttértek a korporációs rendszerre, rendi állammá alakulnak.* Olaszország új alkotmánya szerint a kamara négyszáz képviselőből fog állani. Nyolcszáz jelöltet terjesztenek fel 1:2:2 arányban az értelmiség, a munkaadók és a technikusok, valamint munkások szindikátusai. Ezek közül a jelöltek közül állítja össze az országos listát a fasiszta nagytanács, amelynek gondoskodnia kell arról, hogy a gazdasági érdekképviseleteken kívül egyéb, nemzeti szempontból fontos erők is szóhoz jussanak a kamarában.⁶⁴ Az új spanyol nemzetgyűlés szinte betűszerint olyan összetételben alakul meg, mint ahogy Valois elmélete szól. A korporációs rendszer mellett a rendi parlament hivatott annak biztosítására, hogy *az államhatalom valóban a szociális eszmét hordozza s ne a kontárságot, hanem hozzáértést juttassa szóhoz a nemzet sorsának intézésében.* A liberalizmus összeomló állama helyén újjászületik a keresztény állam, amely — mint Szeffü Gyula írja, — „nem lesz többé alávetve egy-egy hatalmas néposztály önző diktátumának és nem fogja megengedni, hogy egyes néprétegei, éppen a gyengék és szegények sorsukra hagyassanak. A keresztény rendi felfogás a kormányzótestületet mindenmű napi politikától függetleníteni fogja és benne a vezetést azoknak fogja adni, akik a többi helyett is gondolkodnak, akik az anyagi világ termelői számára is megalkotják a magasabb formákat, akik az államnak szellemi alkotói és a nemzetiségnek öntudatos képviselői. *A liberális egyenlősítés helyett a keresztény méltányosság elvén épülne fel ez az állam,* benne mindenki meg-

⁶² Max Hirschler: „La crise du parlementarisme. La parlement économique en Allemagne“, Le Temps, 1924. ápr. 1. és 2. sz.

⁶³ Cassau i. m. 309—310. l.

⁶⁴ Ezt az alkotmánymódosító törvényjavaslatot teljes szövegével közli: Corriere della Sera, 1928 febr. 21. sz. — A javaslatot május 12-én a szenátus is megszavazta, úgyhogy már csak a királyi szentesítés van hátra.

találná munkája jutalmát, tekintet nélkül arra, hogy a másik, aki magasabb rendű munkát végez, magasabb jutalmat is fog élvezni“.⁸⁵

VII.

Keresztény szociálpolitika.

A korporációs rendszerről és a rendi államról szólva többször megjegyeztük, hogy ez a keresztény szociálpolitika elmélete, de a lelkiismeretes vizsgálódásnak tartozunk azzal a megszorító ítélettel, hogy *mindaz a fejlődés, amit a törvényhozásban, a munkásmozgalomban és az államszerkezet alakulásában megfigyelhetünk, a katolikus szociálpolitikát igazolja.* Mercier bíboros XIII. Leó „Ubi arcano Dei“ enciklikáját kommentálva joggal írta 1923-ban: „XIII. Leó látott tisztán, mert *csak a korporatív reorganizáció semlegesíti az osztályok antagonizmusát.* Ennek kell lennie jobban, mint valaha, a katolikus szociálpolitika eszméjének és vezető gondolatának. Az eszme egyébként halad, övé a jövő!“⁶⁶ A gazdasági élet s maga a gazdaságtudomány is körutat téve visszatér arra a kiindulási pontra, amelyet a középkor nagy keresztény bölcselőinél találunk, hogy t. i. *a gazdasági élet nem önmagáért, hanem az emberekért van.*⁶⁷ Nem kívánhatunk szebb tanúságtételt, mint Sombartét, aki nyíltan mondja: „Nem is olyan régen még szerették az európai középkort a legsötétebb korszaknak feltüntetni. Ma már jobban tudjuk. Tudjuk, hogy az emberiség egész történetében aligha volt ragyogóbb kor, mint ez a „sötét“ középkor.“⁶⁸

Mai szociális életünk betegségéből csak akkor képzelhetünk gyógyulást, vagy legalább is jelentékeny javulást, ha a keresztény munkamorált érvényesüléshez segítjük.⁶⁹ Az ebben az irányban való haladást mozdítja elő, hogy a társadalmi rendekben egyre nagyobb erőhöz jut a szolidaritás érzése. Ez a körülmény *még akkor is a keresztény etnikai irányt szolgálja, ha a szolidaritás elzárkózó egyoldalúságban nyilvánul meg.*⁷⁰ A modern állam-

⁶⁵ Történetpolitikai tanulmányok, Budapest, 1924, 32—33, 1.

⁶⁶ Georges Legrand: Les grands courants de la Sociologie catholique á Theure présente, Paris, 1927, 10, 1,

⁶⁷ L. Heller Farkas tanulmányát: „Ethikai tudomány-e a közgazdaságtan?“ Katholikus Szemle, 1927, máj, és jún, sz.

⁶⁸ Idézett húsvéti cikkében,

⁶⁹ Balás Károly i m, 193—194, 1,

⁷⁰ L. Rusznák Rezső: „A modern állameszme,“ Kath. Sz. 1927 okt. sz.

eszmétől vezetett kormányzás feladata, hogy a csoportbeli szolidaritásokat rendi szolidaritássá fejlessze ki s a rendeket a közjó szolgálatában harmonikus társadalommá egybekapcsolja.

Nem jogosult tehát az ellenszenv magával a szakszervezeti eszmével szemben és sajnálnunk kellene, ha ez a magyar közéletben tapasztalható ellenszenv éppen a keresztény politika nevében öltene testet a készülő szakszervezeti törvényben is. Bármint vélekedjünk is a magyar szociáldemokrata szakszervezetekről, az nem tagadható, hogy a liberális államhatalommal szemben mégis csak ezek vezették a munkásságot a felemelkedés útjára.“ Abban, hogy működésük sokszor kifogásolható volt, nagyrészen hibás a közszellem, amely szociális érzék híján ellenségnek tekintette a munkásmozgalmat, és hibás az a politika, amely kegyetlen rendőri szabályokkal fojtja el a munkásság jogos kívánságait. Pregnánsan mutatott rá valaki az 1926. évi társadalompolitikai országos értekezleten, hogy: „A nem Balkánállamok között Magyarország az egyetlen állam, amely a szakszervezeti kérdésekben és szakszervezeti politikában a Balkánállamok színvonalán marad. Pedig az országnak nem érdeke, hogy minden civilizált ország szociálpolitikájának alapelvét, a munkások koalíciós jogának szabadságát a maga részéről semmibe vegye.“⁷²

Kétségtelen, hogy törvényeket nem lehet idegen országok törvényhozásából egyszerűen átírni, hanem a konkrét körülményeknek megfelelően az államférfiúi belátásnak kell a technikai részleteket megállapítania. Vannak azonban alapelvek, amelyek ethikai jellegűek s így mindenütt és mindenképen érvényesek. A szakszervezeteknek elsősorban joga van a létezésre. Joga van a cselekvési szabadságra abban a mértékben, hogy hozzásegíthesse tagjait az emberhez méltó élet megvalósításához. Mindenekelőtt fel kell tehát ruházni a szakszervezetet azzal a joggal hogy kollektív bér szerződést köthessen. Meg kell engedni, hogy ez a kollektív szerződés törekedhessék az igazságos munkabér kivívására. A szakszervezetnek joga van megkívánni tagjaitól, hogy ne csak az elért előnyökben akarjanak osztozni, hanem szükség esetén vállalják a terheket is. Az igazságosság követeli meg, hogy jogos munkabeszünte-

⁷¹ L. p. u. Szakszervezeti mozgalom Magyarországon, 1907—1910. Budapest, 1911. 131. l. — Jászai Samu: A szakszervezeti mozgalmak és irányzatai, Budapest, 1911. 48. l.

⁷² Társadalompolitikai feladataink, 302. l.

tésnél az államhatalom ne támogassa a sztrájktrőket. A szakszervezeti tag ugyanis nem hivatkozhatik ilyenkor saját egyéni szabadságára és a munkához való jogára, mert *ameddig tagja a szakszervezetnek, nem veszélyeztetheti annak vitális érdekeit*. A szakszervezet megkívánhatja továbbá, hogy ameddig igazságos érdekekért küzd, *az államhatalom ne avatkozzék bele működésébe*. A szakszervezet azonban csak eszköz a közjó érdekében, tehát *kötelességei* vannak és *felelőssége* van a társadalommal és tagjaival szemben. Ezt a felelősséget magánjogi és büntetőjogi szankcióval kell alátámasztania a törvénynek.

A szakszervezeti szabadság szabályozásánál kétségkívül egyik legkényesebb pont az, hogy a szakszervezet kifejthet-e politikai működést. Nézetünk szerint, ha szó is lehet kautélákról, csak igenlően felelhetünk erre a kérdésre. *A szindikátus ugyanis végzettszerűen politikai jelleggel is bír*. Ha reformra van szükség, ha orvosolni kell valamilyen visszaélést, vagy igazságtalanságot, a szindikátus, hacsak nem akar szélmalomharcot folytatni a munkaadók szindikátusával, kénytelen politikai agitációt kezdeni. Amíg a munka szabályozása a parlamenthez és a minisztériumokhoz tartozik, addig az utolsó szót az állam mondja ki. A szindikátusnak nyomást kell gyakorolnia a kormányra, meg kell nyernie a képviselőket, tömegeket kell az urnák elé felvonultatnia. Természetes kényszerűség, hogy a szindikális mozgalom összefügg egy politikai mozgalommal, aminek azután sajnálatos, de kényszerű következménye, hogy a szindikátus ahelyett, hogy a hivatási ágban az igazságosság eszköze lenne, sokszor a politikai agitáció eszköze lesz.⁷³

A szakszervezeti törvény azonban, mégha a megjelölt ethikai elveken épül is fel, *sohasem biztosíthatja maradék nélkül a természetes érdekeit*, sőt minthogy csak a különbözőképpen értelmezhető

⁷³ Ennek a kérdésnek külön irodalma van. önként tollunkra kínálkozik azonban *Rutten* domonkos szerzetes, belga szenátornak ez a megállapítása: „A keresztény munkások első feladata a *vallási*, második a *szociális*, harmadik a *politikai* tevékenység. A politikát nem lehet kikapcsolni, mert olyan összekötő kérdések vannak a politikum és a szociális között, hogy a munkások képtelenek biztosítani törvényes követeléseik diadalát, ha nem lépnek politikai térre.“ (*Legrand* i. m. 84. l.) — *Snowden*, a szocialista, hasonlóan vélekedik: „Bajos volna megállapítani, hogy hol végződik a szakszervezet politikai funkciója. Lehet, elérkezik egy nap, amikor ezt a kérdést megoldhatjuk. *Akkor, amikor gazdasági parlamentünk lesz*, amely csak gazdasági kérdéseket fog tárgyalni, míg a politikai parlament csak politikaiakat. Addig, amíg ez meglesz, a szakszervezet kötelessége, hogy *politikai úton érjen el olyan vívmányokat, amelyeket gazdasági úton elérni nem lehet.*“ (l. c.)

„közérdek“ szabhatja meg az állami beavatkozás és ellenőrzés terjedelmét, *nem elégíti ki a munkásságot sem.* Az utóbbira vonatkozóan utalunk itt a múlt évi genfi nemzetközi munkakonferenciára, ahol annyira nem sikerült egy általános jellegű, öt pontból álló kérdőívet, tehát nem is konvenciót, megszövegezni, hogy az értekezlet a kérdést levette a napirendről, jöllehet a nemzetközi munkahivatal alapokmánya, amelyet a békeszerződés XII. része tartalmaz, kötelezően előírja a szindikális jog rendezését. A vitás pont ekként hangzott: „Gondolják Önök, hogy a szindikátus akciósabadságát ezzel a formulával lehet kifejezni: *a szindikátusok szabadon munkálhatják céljukat, minden olyan eszközzel, amely nem ellentétes a kollektivitás érdekeivel és a közrend fenntartásával?*“ Minthogy a kollektivitás érdekeit a liberális államokban tisztán a politikai parlament által alakított kormány határozhatja meg, a munkásdelegátusok ellenállásán megdőlt az egész konvenció.⁷⁴

A munkásság ugyanis autonómiát kíván. Már most ezzel szemben kétségtelen, hogy *az állam nem adhatja meg az autonómiát* a szindikátusnak, mert két okból is kezében kell tartania a szakszervezetet. Először, mert a közjó, amelynek megőrzéséért és gyarapításáért az államé a felelősség, részben — olykor, mint tapasztalhattuk, nagyrésztben — a szindikátusok működésétől függ. Másodszor az államnak meg kell védenie kivétel nélkül minden polgár erkölcsi és anyagi érdekeit, azokét is, akik ellentétbe kerülhetnek a szindikátus különleges érdekeivel. Az államnak meg kell követelnie, hogy a szindikátusok tiszteletben tartsák tagjaik erkölcsi szabadságát és emberi méltóságát. Ezt a kötelezettséget pedig, minthogy nincs hivatási hatóság, az államnak kell büntetőszankcióval alátámasztania. *Autonómiáról szó sem lehet egyik irányú szakszervezetnél sem,* legveszedelmesebb talán éppen a munkaadóknál volna. Széleskörű autonómiát csak a hivatási rend kaphat, amely a nemzet javát keresi. Az autonómia azonban itt sem lehet teljes, mert a hivatási szervezet sem függetlenítheti magát azoktól a magasabb érdekektől, amelyek az egész társadalomra vo-

⁷⁴ Société des Nations. Conférence internationale du Travail, Genève, 1927. I. kötet, 387—388. l.

⁷⁵ Az igazsághoz híven meg kell állapítanunk, hogy az az autonómiajavaslat, amelyet; *Jászai Samu* a Magyarországi Szakszervezeti Tanács nevében az országos társadalompolitikai értekezleten betervezett, nem tartalmazott túlzott kívánságokat. Fejtegetésünknek tehát csak elvi jellege van.

natkoznak. A szociális igazságosság követeli ezt, mert hiszen a foglalkozás csak a társadalmon belül gyümölcsözhetik s a foglalkozás alanyai szintén részesülnek az egész társadalom munkájának eredményéből.

A modern korporációs rendszer nincs országhoz és nemzethez kötve⁷⁶ s így *szakszervezeti törvényünk akkor fogja szolgálni a haladást, ha utat nyit a korporatív fejlődés felé.*⁷⁷ Bár közszellemünk szociális tekintetben meglehetősen elmaradott, az utóbbi években nálunk is mutatkoznak konkrét jelei annak, hogy megértettük az új idők szavát. Említhetjük új *felsőházi törvényünket*, amely bevonta a törvényhozásba több hivatási rendünket, a készülöben levő *törvényhatósági reformot*, rámutathatunk a *kézműveskamarak* megalakításáért folyó mozgalomra, továbbá a kormánynak arra a szándékára, hogy *országos gazdasági tanácsot* állít fel.⁷⁸

A szakszervezeti törvény a korporatív fejlődésre ad módot, ha *jogi garanciákkal veszi körül a kollektív szerződést és elrendeli a paritásos bizottságok kiépítését.* A paritásos bizottság ugyanis az alap, amely a korporációt hordozza. A spanyol törvényhozás a korporációknál kifejezetten a paritásos bizottságokat felállító belga Wauters-törvényre hivatkozott, amely utóbbira viszont az angol Witley-tanács adott ösztönzést. A korporációs fejlődés útjára

⁷⁶ *Valois* egész könyvön keresztül bizonyítja, hogy a korporációs rendszere éppen a gazdaságilag gyenge országoknak kellene mihamarabb rátermiök, mert a korporációs rendszer tökéletesíti a termelési módszereket, javítja a technikai eszközöket, csökkenti a termelési költségeket, felemeli az árucikkek kvalitását, leszállítja az eladási árat, növeli az üzem bevételét s ugyanakkor magas munkabért biztosít a munkásoknak s a mainál sokkal kielégítőbb fizetést az intellektuális erőnek. (Économie nouvelle, Paris, 1919.)

⁷⁷ Az októberi forradalom heteiben kiadott, de azóta eltemetett keresztényszociális program 11-ik pontja így szól: „Minden osztály és foglalkozási ág számára a *szabad szervezkedést és érdekképviseletet kívánjuk.*“ (A programot első oldalán manifesztumként közölte az Alkotmány 1918 nov. 24. száma.) — Az angol *Keynes* nemrégiben előadást tartott a berlini egyetemen s többek közt ezeket mondta: „Azt hiszem, a haladás a *félíg-autonóm* testületeknek az állam keretében való elismerésének és kifejlesztésének irányában történik. Olyan testületek ezek, amelyek működési körükben *csak a közjó kritériuma szerint* járnak el. Normális körülmények között, meghatározott határokon belül nagyobbrészt autonómok, de végső fokon alá vannak vetve a demokrácia szuverenitásának, amely a parlamentben testesül meg. Bizonyos tekintetben visszatérést javaslok tehát az önálló autonómiák középkori formáihoz.“ (Idézi *Kari Klein*: „Staat und Wirtschaft“, Das Neue Reich, 1928. jún. 16. sz.)

⁷⁸ Minden ilyen szerv, sajnos, a gyakorlatban csak a bürokráciát gazdagítja, míg ellenben a korporációk létesítésével önként adódnék a nemzeti termelés organikus képviselése.

tereli végül gazdasági életünket az is, ha *minél több iparágban kötelezővé tesszük a döntőbíráskodást.*⁷⁹

Abból az útvesztőből, amelybe az individualizmus és a szocializmus által felkorbácsolt szenvedélyek, az osztályok egymásra uszítása és az önző érdekek kíméletlen követése sodort, csak a *keresztény szolidaritizmus* vezethet ki bennünket. Ezzel kapcsolatban lehetetlen bizonyos meghatottság nélkül olvasnunk azt az indokolást, amellyel Eduardo Aunos Perez munkaügyi miniszter a spanyol korporációs törvényt beterjesztette, „Az új nemzedék vágya lesz — úgymond — a munka, amely rendeltetéséhez méltóvá teszi és felemeli az embert, mint ahogy a középkor korporációiban volt, amelyek ragyogó székesegyházakban örökítették meg nagyságuk nyomait. Fenséges kőimádság az emberek testvériségének isteni imádságában, amelyet az azonos foglalkozásban szervezett emberek faragtak ki és szöktettek a felhőkig. Az ideál szárnyai emelték őket, mert lelke volt a munkának. Az újjászületés fuvallata, amely elárasztotta Spanyolországot, feléje fordítja szemünket s meggyőződésünk, hogy a munkaadók és munkások, akiket a modern korporációk fognak egyesíteni, megtalálják egymás szívét abban a szeretetben, amely az azonos munka testvériségéből születik s ők is dolgozni fognak, hogy a köveket elválaszthatatlanul összekötve az eszmével, felépítsék egy nagy és dicső haza dolgos katedrálisát. Hiszünk a spanyol korporációk jövőjében, mert erős a hitünk Spanyolországban s tudjuk, hogy azok a spanyolok, akik szeretik hazájukat, le fogják vetkezni az emberi gyarlóságokat s egyedül nagy történetünk folytatásának és bearanyozásának művére fognak gondolni. Hisszük, hogy a jövő meghozza a nép jólétét és megteremti a haladás még nem is sejtett formáit.”⁸⁰

Azoknak a társadalmi katasztrófáknak a láttára, amelyek századunkban egy országot sem kíméltek meg Európában, a nyugati civilizáció válságáról szokás beszélni. Ez a spengleri pesszimizmus azonban, amely társadalmunk halálát jósolja, összeomlik azon az optimizmuson, amelyet bennünk támaszt a lét metafizikai vonatkozásainak a lélekből kitörőlhetsen beidegzettség, az emberiségnek egy végső cél felé való elhivatottsága. Tisztában kell lennünk azon-

⁸⁰ Organisation corporative nationale, 28—29. 1.

⁷⁹ Kovrig Béla igen helytálló érveléssel sürgette legalább a közüzemeknél a kötelező döntőbíráskodást. (Társadalompolitikai feladataink, 304—311. 1.)

ban azzal, hogy *a szociális kérdést csak a társadalmi közösség erkölcsi eszméje fogja megoldani*, az összetartozásnak az a tudata, amely az emberek együttműködését a gazdálkodásban is mint az egyénnek lelkiismerettől parancsolt erkölcsi kötelezettségét tekinti. Az individualizmus megdőlt, a szocializmust azonban csak azzal győzzük le, ha teljesebbé megy az emberek többségének, a száz és száz millióknak hite és vágyakozása: hogy *igazi társadalmi közösség épül fel a keresztény szolidaritás alapján*.

Mihelics Vid.